

ΠΔ'. Διὰ τοῦτο νηστεῖται, δεήσεις, εὐχαὶ χειρῶν (25), γονυκλισίαι, ὅτι ψυχὴ ἐκ κόσμου καὶ ἐκ στόματος λεόντων ἀνασώζεται· διὸ καὶ πειρασμοὶ εὐθὺς, ἀγανακτούντων τῶν ἀφ' ὧν ἀφηρέθη, καὶ τις φέρη προειδώς, τὰ γε ἔξω σαλεύουσιν.

ΠΕ'. Αὐτίκα ὁ Κύριος μετὰ τὸ βάπτισμα σαλεύεται· εἰς ἡμέτερον τύπον, καὶ γίνεται πρῶτον μετὰ θηρίων ἐν τῇ ἐρήμῳ· εἶτα κρατήσας τούτων καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν, ὡς ἂν ἦδη βασιλεὺς ἀληθῆς, ὑπὲρ ἀγγέλων ἦδη διακονεῖται. Ὁ γὰρ ἀγγέλων ἐν σαρκὶ κρατήσας, εὐλόγως ὑπὲρ ἀγγέλων ἦδη δουλεύεται. Δεῖ οὖν ὠπλισθαι τοῖς κυριακαῖς ὅπλοις, ἔχοντας τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀτρωτον, ὅπλοις σβέσαι τὰ βέλη τοῦ διαβόλου δυναμένοις, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος.

ΠΖ'. Ἐπὶ τοῦ προκομισθέντος νομίσματος ὁ Κύριος εἶπεν οὐ, Τίνος τὸ κτήμα; ἀλλὰ, Τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή; Καίσαρος· ἵνα οὗ ἔστιν, ἐκεῖνο δοθῆ. Οὕτως καὶ ὁ πιστός· ἀπογραφὴν μὲν ἔχει διὰ Χριστοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ Πνεῦμα ὡς εἰκόνα. Καὶ τὰ ἄλογα ζῶα διὰ σφραγίδος δεῖκνυσι τίνος ἔστιν ἕκαστον, καὶ ἐκ τῆς σφραγίδος ἐκδικεῖται. Οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ, τὸ τῆς ἀληθείας λαβοῦσα σφράγισμα, τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ περιφέρει. Οὗτοί εἰσι τὰ παιδία τὰ ἦδη ἐν τῇ κοίτῃ συναπαυόμενα, καὶ αἱ παρθένοι αἱ φρόνιμοι, αἷς αἰ λοιπαὶ αἰ μέλλουσαι οὐ συνεισῆλθον εἰς τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθὰ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.

^a Matth. iv, 11. ^b Eph. vi, 16. ^c Matth. xxii, 20. ^d Gal. vi, 17. ^e Luc. xi, 7. ^f Matth. xxv, 1. ^g 1 Pet. i, 12.

(25) *Εὐχαὶ χειρῶν*. *Χειρῶν* supervacuum videtur, ideoque tollendum. SYLBURG. Scribendum absque commate interposito *εὐχαὶ χειρῶν*. Nam *χειρῶν* ad præcedens *εὐχαὶ* referri debet, non ad sequens *γονυκλισίαι*, ut sit in edit. vulg. Sunt autem

LXXXIV. Inde proveniunt jejunia, supplicationes, preces cum manibus extensis, geniculationes, quod anima ex mundo atque ex ore leonum conservetur. Proinde mox sunt tentationes, indigne ferentibus a quibus quis fuerit sublatus, perinde quasi quis scienter tulerit, quæ exterius eveniunt ac percipiunt.

LXXXV. Dominus statim post baptismum in formam nostram jactatur, et primo cum bestiis in deserto versatur ^a. Deinde superatis his earumque principe, ut qui jam vere rex esset, ab angelis ei ministratum est. Qui enim angelis in carne imperavit, merito ab angelis nunc ei servitur. Oportet itaque ut armis Dominicis instruamur, utque corpus ac animam a vulneribus immunem possideamus, armis nimirum ejusmodi, quæ diaboli tela extinguere possunt ^b, ut inquit Apostolus.

LXXXVI. Cum Domino numisma fuerit oblatum, dixit ille, non Cujus illud juris est? sed Cujus est imago ac superscriptio? Cæsaris ^c: ut cujus esset, illi daretur. Sic etiam fidelis, Dei nomen per Christum sibi superscriptum ✕ habet, Spiritum autem ut imaginem. Quin et muta animalia per signaculum ostendunt cujus unumquodque pecus sit, atque ex signo hoc vindicantur. Sic etiam anima quæ fidelis, quæque sigillum veritatis accepit, stigmata Christi secum portat ^d. Hi pueruli sunt illi qui jam in cubili conquiescunt ^e, hi prudentes illæ virgines sunt ^f, quibuscum quæ tardæ fuerunt, non ingressæ sunt in parata bona, in quæ cupiunt angeli introspicere ^g.

εὐχαὶ χειρῶν preces, quæ manibus impositis, vel ad cælum sublatis fiunt, ut paulo superius dictum est. Conf. *Constitut. apost.* lib. viii, c. 9, et quæ ibi adnotavit Cotelerius.

ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΑΙ

EX SCRIPTURIS PROPHETICIS ECLOGÆ.

Excerpta ista ex prophetiis, an et ipsa e Theodoti scriptis collecta sint, et an a Clemente collecta, non immerito ambigas. Nam et stilus, in nonnullis et sententiæ a superioribus discrepant: neque omnia ex unius auctoris sententia deprompta esse declarat additiuncula ista p. 347: Ὡς δὲ ἡμεῖς ἂν φαίημεν, παιδευτικὴν· et rursum p. 350: ὁ Πανταῖνος δ' ἡμῶν ἔλεγεν, ἀορίστως τὴν προφητείαν ἐκφέρειν τὰς λέξεις. SYLBURG. — Hæ Epitomæ atque Electa indicio sunt, fuisse in prælio opus ipsum, sed sua prolixitate deteruisse ab scribendo: dumque illis eruditi homines ejus solantur absentiam, sic demum interiisse; ut in aliis fere contingit, quorum sic facta sunt *Ἐκλογαί*. Leve autem quod Clementis Ἵποτυπώσεων *Eclogarum* habemus, hinc colligitur, quod illis omnium pene locorum Scripturæ breves expositiones aliis commistæ haberentur, sic quasi confuse, quæ sic paucæ exstant in his *Electis*. Cautè omnino legenda, quæ sic vera falsis commista, nec satis distincta, ejus generis ad nos veterum pervenere, quantavis eruditione, monumenta. COMBEF.

Α'. Οἱ ἀμφὶ τὸν Σεδράχ, Μισάχ, Αβδεναγῶ, ἐν τῇ D 360: I. Qui Sidrach, Misach, Abdenago, in camino ignis Deum laudantibus astiterant ^a, dixisse

✕ P. 979 ED. POTTER. ^a Dan. iii, 58, 59, 60.

eos asserunt, *Benedicite, cæli, Dominum; laudate et superexaltate illum in sæcula. Dein: Benedicite, angeli, Dominum. Porro: Benedicite, aquæ, et omnia quæ super cælos sunt, Dominum. Sic nimirum de potestatibus puris Scripturæ sacrosanctæ interpretantur cælos ac aquas, sicut et in Genesi liquido constat^a. Merito itaque varia vocis δυνάμεως significatio cum fuerit, subjungit Daniel: *Benedicite omnis potestas Dominum. Dein ordine: Benedicite, sol et luna, Dominum; insuper: Benedicite, stelle cæli, Dominum. Benedicite, omnes religiosi, Dominum; Deum deorum laudate et confitemini illi, quoniam in omnia sæcula misericordia ejus^b. In Daniele hæc scripta reperias, dum pueri tres in camino Deum suum celebrant.**

II. *Benedictus es, qui intueris abyssos, sedens super cherubim, inquit Daniel^c, sensu planè & eodem ac Enoch, qui dixit: Et vidi omnes materias. Abyssus enim est, quod secundum substantiam suam spectata interminatum est, Dei autem potentia terminatur. Substantiæ itaque materiales, ex quibus genera ac illorum species ex parte fiunt, abyssi vocantur. Quippe non solam aquam vocavit abyssum; quamvis et aqua quæ abyssus, allegorice ipsa materia interpretetur.*

III. *In principio creavit Deus cælum et terram^d; terrestria nimirum ac cœlestia. Quod autem hoc verum sit, ad Osee dixit Dominus: Vade, sume tibi uxorem fornicationis, atque filios fornicationis; quoniam fornicans fornicabitur terra a Domino^e. Non enim elementum intelligit, sed illos qui in elemento sunt, nimirum qui sensu terreno præditi sunt.*

IV. Quod vero Filius sit principium ac caput, liquido docet Osee. *Et erit in loco ubi dictum sit eis: Non populus meus vos, vocabuntur ac ipsi filii Dei viventis. Et congregabuntur filii Israel simul, et constituent sibi caput unum, et ascendent de terra, quoniam magnus dies Israelis^f. Quippe cui credit quis, hunc etiam seligit. Credit autem quis Filio, qui est principium ceu caput; quamobrem et ulterius dixit: *Filiorum autem Juda miserebor, ac salvabo in Domino Deo ipsorum^g. Salvator vero est ille qui salvos facit, nempe Filius Dei; hic itaque primitiæ, principium, ceu caput est.**

V. Spiritus dicit per Osee: *Ego magister vester. Clangite tuba super colles Domini; sonate super excelsa^h. Numnam et hoc ipsum est baptisma, quod regenerationis est signum, ex materia est excessus,*

*λογεῖτε, οἱ οὐρανοὶ, τὸν Κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερ-
υψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. Εἶτα, Εὐλογεῖτε,
ἄγγελοι, τὸν Κύριον (26)· εἶτα, Εὐλογεῖτε, ὕδατα
καὶ πάντα τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον.
Οὕτως ἐπὶ δυνάμεων τάσσουσιν αἱ Γραφαὶ καθαρῶν
τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ὕδατα, ὡς καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει
δηλοῦται. Εἰκότως οὖν ποικίλως τῆς δυνάμεως ὀνο-
μαζομένης, ἐπάγει Δανιήλ· Εὐλογεῖτω πᾶσα δύνα-
μις τὸν Κύριον· εἶτα ἐφεξῆς, Εὐλογεῖτε, ἥλιος
καὶ σελήνη, τὸν Κύριον· καὶ, Εὐλογεῖτε, τὰ
ἄστρα (27) τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον· Εὐλογεῖτε,
πάντες οἱ σεβόμενοι, Κύριον· τὸν Θεὸν τῶν θεῶν
ὑμνεῖτε καὶ ἐξομολογεῖσθε, ὅτι εἰς πάντας τοὺς
αἰῶνας τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ἐν τῷ Δανιήλ γέγραπται, τῶν
τριῶν παίδων ἐν τῇ καμίνῳ ὑμνούντων.*

B *Β'. Εὐλογημένος εἶ ὁ βλέπων ἀβύσσους, καθή-
μενος ἐπὶ χερουβὶμ, ὁ Δανιήλ λέγει, ὁμοδοξῶν τῷ
Ἐνώχ (28), τῷ εἰρηκότι· Καὶ εἶδον τὰς ὕλας πά-
σας· ἄβυσσος γὰρ τὸ ἀπεράτωτον κατὰ τὴν ἰδίαν
ὑπόστασιν, περαιούμενον δὲ τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ.
Αἱ τοίνυν οὐσίαι ὕλικαί, ἀφ' ὧν τὰ ἐπὶ μέρους γένη
καὶ τὰ τούτων εἶδη γίνεται, ἄβυσσοι εἴρηγται· ἐπεὶ
μόνον τὸ ὕδωρ οὐκ ἂν εἶπεν ἄβυσσον· καὶ τοι καὶ
ὕδωρ ἄβυσσον ἢ ὕλη ἀλληγορεῖται.*

Γ'. *Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ
τὴν γῆν, τὰ γῆϊνα καὶ τὰ οὐράνια. Ὅτι δὲ τοῦτο ἀλι-
θές, εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς Ὠσηέ· Βάδιζε, λάβε σευ τῶ
γυναῖκα πορνείας καὶ τέκνα πορνείας· διδοὶ
ἐκπορνεύουσα ἐκπορνεύσει ἡ γῆ ἐπὶ ὄπισθεν τοῦ
Κυρίου. Οὐ γὰρ τὸ στοιχεῖον λέγει, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ τῷ
στοιχείῳ, τοὺς γηγενῆς φρόνημα (29) ἔχοντας.*

Δ'. *Ὅτι δὲ ἀρχὴ ὁ Υἱὸς, Ὠσηέ διδάσκει σαφῶς· Καὶ
ἔσται, ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐβρέθη αὐτοῖς· Οὐ λαὸς
μου ὑμεῖς, κληθήσονται καὶ αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ ζών-
τος. Καὶ συναχθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ
αὐτὸ, καὶ θήσονται ἑαυτοῖς ἀρχὴν μίαν, καὶ
ἀναθήσονται ἐκ τῆς γῆς· ὅτι μεγάλη ἡμέρα τοῦ
Ἰσραὴλ (30). Ὁ γὰρ τις πιστεύει, τοῦτον αἰρεῖται.
Πιστεύει δὲ τις τῷ Υἱῷ, ὅς ἐστιν ἀρχή· διὸ καὶ προσ-
εἶπεν· Τοὺς δὲ υἱοὺς Ἰούδα ἐλεήσω, καὶ σώσω
ἐν Κυρίῳ Θεῷ αὐτῶν. Σωτήρ δὲ ὁ σώζων, Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ· οὗτος ἄρα ἡ ἀρχή.*

D *Ε'. Δ'. Ὠσηέ τὸ πνεῦμα, Ἐγὼ δὲ παιδευτῆς ὑμῶν,
φησί. Σαλπείσατε σάλπιγγι ἐπὶ τοὺς βουνούς Κυ-
ρίου· ἠχήσατε ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν. Καὶ μήτι αὐτὸ
τὸ βάπτισμα, ἀναγεννήσεως ὑπάρχον σημεῖον, τῆς*

* P. 980 ED. POTTER. ^a Gen. 1, 7. ^b Dan. iii, 64, 62, 65, 90. ^c Ibid. 55. ^d Gen. 1, 4.
^e Ose. 1, 2. ^f Ibid. 10, 11. ^g Ibid. 7. ^h Ose. v, 2, 8.

(26) *Εὐλογεῖτε ἄγγελοι τὸν Κύριον.* Vulg. Bibl. in cantico trium puerorum *εὐλογεῖτε ἄγγελοι Κυρίου τὸν Κύριον* et mox, *Εὐλογεῖτε ὕδατα πάντα τὰ ὑπερ-
άνω τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον.* SYLBURG.

(27) *Εὐλογεῖτε, τὰ ἄστ.* Articulus τὰ additus ex eisdem Bibl. Eadem mox *οἱ σεβόμενοι τὸν Κύριον,* cum articulo. Sed non legitur hoc canticum in Hebraicis Bibliis: ideoque seorsum inter apocrypha collocatur. SYLBURG.

(28) *Ἐνώχ.* Enochi librum citant etiam Origenes *De principiis* lib. iv, c. ult.; Hilarius ad psal. cxxxii; *Constit. apost.* auctor lib. vi, c. 16, aliique plures.

(29) *Γηγενῆς φρόνημα.* In Flor. geminæ lectionis sunt vestigia, γηγενῆς φρόνημα et γηγενῆ φρονηματα. SYLBURG.

(30) *Μεγάλη ἡμέρα τοῦ Ἰσραὴλ.* Locus de magna Israelis die exstat Osee i, 11. SYLBURG.

ἕλης ἐστὶν ἕκβασις, διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίας μεγάλου καὶ σφοδροῦ ρεύματος ἀεὶ φερομένου καὶ παραφέροντος ἡμᾶς; ἐξάγων οὖν τῆς ἀταξίας ἡμᾶς ὁ Κύριος, φωτίζει, εἰς τὸ φῶς ἄγων τὸ ἄσκιον καὶ οὐκ ἔτι ὑλικόν.

Γ'. Τοῦτον τὸν ποταμὸν τῆς ἕλης (31) καὶ τὴν θάλασσαν διέκοψαν καὶ διέστησαν δυνάμει Κυρίου προφήται δύο, περατουμένης τῆς ἕλης καθ' ἑκάτερον διάστημα ὕδατος· βουλήσει τοῦ Θεοῦ διυπηρέτουν καθαροὶ στρατηγοὶ ἄμφω, δι' ὧν ἐπιστεύθη τὰ σημεῖα, ἵνα δὴ ὁ δίκαιος ἐκ τῆς ἕλης γένηται, δι' αὐτῆς ὁδεύσας τὰ πρῶτα. Θατέρω μὲν γε τῶν στρατηγῶν, καὶ τοῦνομα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπεβέβλητο.

Ζ'. Αὐτίκα δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἡ ἀναγέννησις, καθάπερ καὶ ἡ πᾶσα γένεσις. Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ ἐπεφέρετο τῇ ἀβύσσῳ. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἐβαπτίσασατο, μὴ χηρῶν αὐτοῦ, ἵνα τοῖς ἀναγεννωμένοις τὸ πᾶν ὕδωρ ἀγιάσῃ. Ταύτη τοι οὐ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν καθαιρόμεθα. Σημεῖον γοῦν τοῦ καὶ τὰ ἀόρατα ἡμῶν ἀγιάζεσθαι, τὸ καὶ πνεύματα (32) ἀκάθαρτα συμπεπλεγμένα τῇ ψυχῇ διὑλίζεσθαι ἀπὸ τῆς γενέσεως τῆς καινῆς τε καὶ πνευματικῆς.

Η'. Ὑδωρ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ· ἐπεὶ τὸ βάπτισμα γίνεται δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος, ἀλεξητήριον ὄν πυρὸς τοῦ διανοῦ, τοῦ τε τῶν ἀοράτων ἀποτομένου καὶ τοῦ τῶν ὁρατῶν· ἀνάγκη καὶ τοῦ ὕδατος τὸ μὲν τι νοητὸν, τὸ δὲ αἰσθητὸν ὑπάρχον, ἀλεξητήριον τῆς διπλῆς τοῦ πυρὸς· καὶ τὸ μὲν ἐπίγειον ὕδωρ τὸ σῶμα ἀπορρύπτει, τὸ δὲ ἐπουράνιον ὕδωρ, διὰ τὸ εἶναι νοητὸν καὶ ἀόρατον, Πνεῦμα ἀλληγορεῖται ἅγιον, τῶν ἀοράτων καθαρτικόν, οἷον τοῦ Πνεύματος ὕδωρ, ὡσπερ ἐκεῖνο τοῦ σώματος.

Θ'. Ὁ Θεὸς καὶ τὸν φόβον τῇ ἀγαθότητι συνέμιξε δι' ἀγαθότητα. Τὸ γὰρ συμφέρον ἑκάστῳ τοῦτο ἤδη παρέχει, ὡς ἰατρὸς ἀρρώστοῦντι, ὡς πατὴρ ἀπακτοῦντι τῷ παιδί. Ὁ γὰρ φειδόμενος τῆς βακτηρίας αὐτοῦ μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Κύριος δὲ καὶ οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ ἐν φόβῳ καὶ πόνοις ἀνεστράφησαν. Ὅταν οὖν πιστοῦ σώματος ἦ, ἢ δι' ἀμαρτημάτων προσημαρτημένον ἐπιτιμῶντος τοῦ Κυρίου, ἢ διὰ μέλλοντα προφυλαξαμένου, ἢ καὶ κατ' ἐνέργειαν προσβολῆν (33) ἐξωθεν γινωμένην οὐ κωλύσαντος, διὰ τι χρήσιμον καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς πέλας παραδείγμα-
τος χάριν.

Ι'. Ἡδὴ δὲ οἱ ἐν σαθρῷ οἰκοῦντες σώματι, καθάπερ ἐν πλοίῳ πλέοντες παλαιῷ, οὐκ εἰσὶν ὑπτιοί,

✠ P. 981 ED. POTTER. ^a Jos. III, 16. ^b Exod. XIV, 21. ^c Gen. I, 2. ^d Prov. XIII, 24.

(31) Ποταμὸν τῆς ἕλης. Respicit ad duos mirificos Israelis transitus; alterum per mare rubrum, Moyse duce, Exodi XIV, alterum per Jordanem fluvium, duce Josua, Josuæ cap. III. Alteri autem horum tam ducum, quam prophetarum, nempe Josuæ, nomen Servatoris nostri dicitur fuisse inditum; quia et ipse Ἰησοῦς in Græcis Bibliis appellatur, sed additō discrimine, ὁ Ναυῆ, Navae filius, SYLBURG

A per doctrinam Salvatoris, magnum illud ac rapidum fluentum, quod perpetuo volvatur, nosque una gurgite ferat? Dominus igitur nos ex confusione educens, illuminat, ad lucem ducens quam nulla obsceant tenebræ, et quæ jam materialis non est.

VI. Materie fluvium hunc ac mare exciderunt ^a ac diviserunt potentia divina prophetae duo ^b, materia terminum utrinque constituyente, cum aqua divisa fuerit. Dei nempe voluntati serviebant præclari duo duces, per quos credita sunt signa; uti nimirum justus ex materia fieret, qui per eam iter primum habuisset. Verum ducum alteri, etiam nomen Salvatoris nostri inditum fuit.

VII. Illico ex aqua Spirituque regeneratio, sicut et rerum omnium creatio: *Spiritus ✠ enim Dei se rebatur super abyssum* ^c. Hancque ob causam baptizatus est Salvator noster, cum baptismo non egeret ipse, ut his qui regenerarentur aquam omnem sanctificaret. Itaque non corpore solum sed et anima mundi evadimus. Signum vero quod et invisibilia nostra sanctificentur, quodque spiritus impuri animæ commisti, a nova spiritualique generatione separentur.

VIII. Aqua super cælum, quoniam baptisma per aquam fit atque Spiritum; quod et duplicis ignis sit remedium. Cum alter rebus hisce accendatur, quæ invisibilia sunt, alter hisce quæ conspicua sunt; necesse fuit ut aqua partim quidem intelligibilis, partim sensibilis duplicis hujusce ignis remedium sit, ac utriusque injuriam avertat. Ac quidem aqua terrena corpus abluit, aqua vero cælestis quoniam spiritalis et invisibilis, sensu allegorico pro Spiritu sancto sumitur, cuique tanta vis inest, ut invisibilia mundet, veluti Spiritus aqua, prout illa corporis aqua fuerit.

IX. Deus, tanta ejus bonitas, timorem bonitati etiam admiscuit. Quod enim unicuique convenit, hoc jam concedit, ad eundem modum quo medicus infirmo, aut sicut pater filio, officii sui haud satis memori. *Qui enim parcit virgæ suæ, odio habet filium suum* ^d. Insuper Dominus illiusque apostoli, in timore ac laboribus fuerunt educati. Cum itaque fidelis alicujus corpus labor hic incesserit, evenit hoc, vel quod Dominus ob crimen aliquod prius commissum pœnas reposeat, vel quod in posterum majorem curam adhibeat, vel quod ex potestate sua vim extrinsecus illatam non impediat, ut demum utile aliquid illi aliisque ad exemplum proponat.

361 X. Jam vero qui corrupto sunt corpore ac languido, non secus ac qui navigio vetusto navi-

(32) Πνεύματα. Credebant e veteribus nonnulli, spiritus seu bonos, seu malos, humanis animabus semper assistere. Conf. Hermæ Pastor. lib. II, mand. 6, sect. 2, et quæ ibi adnotavit Cotelerius.

(33) Προσβολήν. Legendum videtur divise πρὸς βολήν, aut πρὸς ἐπιβολήν, seu ἐπιβουλήν. SYLBURG

gant, non sunt supini, sed semper anima in Deum A ἀλλ' αἰεὶ εὐχονται, ἀνατεταμένοι πρὸς τὸν Θεόν.
intenta preces effundunt.

XI. Seniores valde conquesti sunt, nisi mali aliquod in dies corpori accideret, quod fortiter illis perferendum foret. Timebant enim ne forte in vita hac pœnis, peccatis illorum debitis, non receptis, quæ quidem multa, illis qui in carne sunt, per ignorantiam comitantur, sæculo futuro pœnam confertim reciperent, quam ob causam hac in vita curari malebant. Timendus itaque nobis est non morbus exterior sed potius peccata propter quæ morbus contingit; animæque morbus, non corporis; quippe *omnis caro fenum* ^a. Insuper corporea quæque exteriorius sunt bona, temporanea sunt; *quæ vero non videntur, æterna* ^b.

✕ XII. Quæ ad scientiam pertinent, ex iis non B nulla jam percipimus; alia vero, ex his quæ possidemus, firmiter speramus. Neque enim omnia sumus adepti, nec omnibus deficimus, sed velut arthabonem bonorum cœlestium paternæque hæreditatis accepimus. Viatica vero viæ Dominicæ ejusdem beatitudines sunt. *Quærite enim, dixit, cura sollicita exquirite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis. Scit enim Pater vester quibus indigetis* ^c. Sicque non solum vacare, sed et curas etiam conferre vetat. *Non enim ad staturam, inquit, cura hac sollicita quidpiam adjicere potestis* ^d. Manifeste enim cognoscit Deus, quænam nos habere et quibus indigere expediat. Curis itaque terrenis evacuat, nos ipsos illis, quæ ad Deum sunt, impleri vult. *Quippe nos ingemiscimus, superindui cupientes quæ incorruptibilia sunt* ^e, priusquam corruptionem exuerimus. Effusa enim fide, infidelitas evanescit. Ad eundem modum etiam in scientia ac justitia. Oportet itaque non solum animam evacuare, verum etiam Deo implere. Neque enim amplius malum, quod esse desiit; neque omnino bonum, quod nondum aliquid accepit: quod vero nec bonum neque malum, nihil est. *Revertitur enim in domum purgatam ac vacuum* ^f, in quam eorum nulla quæ ad salutem sunt, injecta fuerunt, ubi prius spiritus impurus habitaverat, qui secum alios septem spiritus impuros assumit. Quare malis evacuatis, ut Deo bono animum impleamus necesse est quod est domicilium electum. Impletis enim quæ prius fuerunt vacua, tunc *sigillum* consequitur, ut custodiat id

XIII. *Omne verbum firmatur in duobus vel tribus D testibus* ^g: hoc est, in Patre, in Filio, ac Spiritu sancto; quibus testibus et adjutoribus, quæ mandata vocantur, observari debent.

XIV. Jejunium, est a cibo abstinentia, prout ex ipsa voce constat. At cibus nos non magis justos vel injustos reddit. Secundum vero sensum mysticum, liquido constat, quod velut singulis vita ex cibo est, et non nutriri mortis indicium, sic nos

IA'. Οἱ πρεσβύτεροι σφόδρα ἤχθοντο, εἰ μὴ ὅτι πάσχοιεν (34) κατὰ τὸ σῶμα ἐκάστοτε· ἐφοβοῦντο γὰρ μήπως ἐνταῦθα οὐ κοιμίζομενοι τὰ ἐπίχειρα τῶν ἀμαρτημάτων, ἀ πολλὰ τοῖς ἐν σαρκὶ κατ' ἀγνοίαν παρακολουθεῖ, ἀθρόαν ἐκεῖ κομίσονται τὴν δίκην· ὥστε ἐνθάδε θεραπεύεσθαι ἤξιουν. Φοβητέον ἄρα οὐχὶ νόσον τὴν ἐξωθεν, ἀλλὰ ἀμαρτήματα, δι' ἃ ἡ νόσος· καὶ νόσον ψυχῆς, οὐ σώματος· ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος· τὰ δὲ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτὸς καλὰ, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια.

IB'. Τὰ τῆς γνώσεως, τὰ μὲν ἤδη μετέχομεν· τὰ δὲ, δι' ὧν ἔχομεν, βεβαίως ἐλπίζομεν· οὔτε γὰρ πᾶν κερκομίσμεθα, οὔτε παντὸς ὑστεροῦμεν· ἀλλ' οἷον ἀρραβῶνα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν καὶ τοῦ πατρῶου πλοῦτου προσεληψαμεν. Τὰ δὲ ἐφόδια τῆς κυριακῆς ὁδοῦ οἱ μακαρισμοὶ τοῦ Κυρίου. Ζητεῖτε γὰρ, εἶπε, καὶ μεριμνᾶτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν· οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὧν χρειαίαν ἔχετε. Οὕτως οὐ μόνον τὰς ἀσχολίας, ἀλλὰ καὶ τὰς φροντίδας περιγράφει. Οὐ γὰρ τῇ ἡλικίᾳ, φησὶν, ἐκ τοῦ φροντίζειν προσθεῖναι τι δύνασθε. Ὁ γὰρ Θεὸς οἶδε σαφῶς, τίνα μὲν ἡμῖν ἔχειν, τίνων δὲ ἀπορεῖν συμφέρει. Κενώσαντας οὖν σφᾶς αὐτοὺς τῶν κοσμικῶν φροντίδων, ἀξιοὶ πληροῦσθαι τῆς εἰς Θεόν. Ἡμεῖς γὰρ στενάζομεν, ἐπεινδύσασθαι ποθοῦντες τὰ ἄφθαρτα, πρὶν ἐκδύσασθαι τὴν φθοράν. Ἐπιχομίσμενης γὰρ τῆς πίστεως, ἀπορεῖ ἡ ἀπιστία. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ γνώσεως καὶ δικαιοσύνης. Οὐ χρὴ οὖν μόνον κενῶσαι τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ πληρῶσαι Θεοῦ. Οὔτε γὰρ ἔτι κακὸν, ἐπεὶ πέπαυται· οὔτε δὴ ἀγαθόν, ἐπεὶ μηδέπω εἴληφεν· τὸ δὲ μήτε ἀγαθόν μήτε κακὸν οὐδὲν ἐστίν. Ἐπάρεισι γὰρ εἰς τὸν κεκαθαρμένον οἶκον καὶ κενόν, ἐὰν μηδὲν τῶν σωτηρίων ἐμβληθῆ, τὸ προενοικῆσαν ἀκάθαρτον πνεῦμα, συμπαραλαμβάνον ἄλλα ἐπὶ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. Διὸ κενώσαντας τῶν κακῶν δεῖ πληρῶσαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶν οἰκητήριον ἐπιλελεγμένον. Πληρωθέντων γὰρ τῶν κενῶν, τότε ἡ σφραγὶς ἐπακολουθεῖ, ἵνα φυλάσσηται τῷ Θεῷ τὸ ἅγιον.

vacua, tunc *sigillum* consequitur, ut custodiat id

IG'. Πᾶν ῥῆμα ἴσταται ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων· ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἐφ' ὧν μαρτύρων καὶ βοηθῶν αἱ ἐντολαὶ λεγόμεναι φυλάσσεσθαι ὀφείλουσιν.

IA'. Ἡ νηστεία (35) ἀποχὴ τροφῆς ἐστὶ κατὰ τὸ σημαίνομενον. Τροφή δὲ οὐδὲν δικαιότερους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπειργάζεται· κατὰ δὲ τὸ μυστικὸν δηλοῖ ὅτι, ὡς περ τοῖς καθ' ἓνα ἐκ τροφῆς ἢ ζωῆς, ἢ δ' ἀτροφία θανάτου σύμβολον· οὕτως καὶ ἡμᾶς τῶν

✕ P. 982 ED. POTTER. ^a Isa. xl, 6. ^b II Cor. iv, 18. ^c Matth. vi, 33 et 32. ^d Matth. vi, 27; Luc. xii, 23. ^e II Cor. v, 2. ^f Matth. xii, 44. ^g Deut. xvii, 6.

(34) *Ei μὴ ὅτι πάσχοιεν*. Legendum videtur εἰ μὴ τὴν πάσχοιεν. SYLBURG.

(35) *Ἡ νηστεία*. De jejunii abstinentia vide et Basil. pag. 153 et 157. H. SYLBURG.

κοσμικῶν νηστεύειν χρῆ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν, καὶ μετὰ τοῦτο τροφῆς θείας μεταλαβόντες Θεῷ ζήσωμεν. Ἄλλως τε κενοὶ τῆς ὕλης τὴν ψυχὴν ἢ νηστεία καὶ καθαρὰν καὶ κούφην σὺν καὶ τῷ σώματι παρῆσθησιν τοῖς θείοις λόγοις. Τροφή μὲν οὖν κοσμικὴ ὁ πρότερος βίος καὶ τὰ ἀμαρτήματα· τροφή δὲ θεϊκὴ, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, ὑπομονή, γνῶσις, εἰρήνη, σωφροσύνη. *Μακάριοι γὰρ οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ· οὗτοι γὰρ καὶ ἐμπλησθήσονται.* Ψυχὴ δὲ, ἀλλ' οὐ σῶμα, τὴν ὄρεξιν ταύτην λαμβάνει.

IE'. Τῆς πίστεως τὴν εὐχὴν ἰσχυροτέραν ἀπέφηνεν ὁ Σωτὴρ τοῖς πιστοῖς ἀποστόλοις ἐπὶ τινος δαιμονιῶντος, ὃν οὐκ ἴσχυσαν καθαρῆσαι, εἰπὼν, Τὰ τοιαῦτα εὐχῆ κατορθοῦται. Ὁ μὲν πιστεύσας ἄφρασιν ἀμαρτημάτων ἔλαβε παρὰ τοῦ Κυρίου· ὁ δ' ἐν γνώσει γενόμενος, ἅτε μηκέτι ἀμαρτάνων, παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἄφρασιν τῶν λοιπῶν κομίζεται.

IG'. Ὡσπερ αἱ θεραπείαι καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ σημεῖα, οὕτως καὶ ἡ γνωστικὴ διδασκαλία δι' ἀνθρώπων ἐνεργοῦντος τοῦ Θεοῦ ἐπιτελεῖται· ὁ γὰρ Θεὸς δι' ἀνθρώπων τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται. Καὶ ὀρθῶς ἡ προφητεία φησὶ· *Καὶ ἀποστελῶ ἐπ' αὐτοῖς (36) ἄνθρωπον ὃς σώσει αὐτούς.* Αὐτὸς οὖν ἐκπέμπει ποτὲ μὲν προφήτας, ποτὲ δὲ ἀποστόλους, σωτῆρας τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω Θεὸς δι' ἀνθρώπων εὐεργετεῖ· οὐχὶ γὰρ τὰ μὲν δύναται, τὰ δὲ οὐ δύναται ὁ Θεὸς, οὐδὲ ἀσθενεῖ ποτε ἐν οὐδενί· ἀλλ' οὐδὲ τὰ μὲν ἐκόντος, τὰ δὲ ἄκοντος αὐτοῦ γίνεται· καὶ τὰ μὲν ὑπ' αὐτοῦ, τὰ δὲ ὑφ' ἑτέρου· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἐγέννησε δι' ἀνθρώπων, καὶ ἐπαίδευσεν δι' ἀνθρώπων.

IZ'. Ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐποίησεν, οὐ πρόντας. Ἐχρῆν γὰρ καὶ εἰδέναι ἡμᾶς ὅπου ἦμεν εἰ προῆμεν, καὶ πῶς καὶ διὰ τί δεῦρο ἦχομεν· εἰ δ' οὐ προῆμεν, τῆς γενέσεως μόνος αἴτιος ὁ Θεός. Ὡς οὖν οὐκ ὄντας ἐποίησεν, οὕτως καὶ γενομένους σώζει τῇ ἰδίᾳ χάριτι, ἐὰν ἄξιοι (37) καὶ ἐπιτήδαιοι φανῶμεν, εἰ μὴ παρήσει πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος· καὶ γὰρ *ζώντων ἐστὶ καὶ νεκρῶν Κύριος.*

participes, si modo fuerimus digni et idonei; si non segnes simus ad finem proprium; quippe vi-

participes, si modo fuerimus digni et idonei; si non segnes simus ad finem proprium; quippe vi-

✠ P. 983 ED. POTTER. ^a Matth. v, 6. ^b Marc. ix, 18-28. ^c Isa. xix, 20. ^d Rom. xiv, 9.

(36) Ἀποστελῶ ἐπ' αὐτοῖς. Forte ἀποστελῶ ἐπ' αὐτούς, vel ἐπαποστελῶ αὐτοῖς· aut ἐπ' omnino solienda est. SYLBURG.

quoque ab his quæ mundi hujusce sunt, jejunemus oportet, eum nempe in finem ut mundo moriamur; ac dein alimoniam divinam consecuti, Deo vivamus. Insuper animum a fæce materiali levat jejunium, et purum levemque cum ipso corpore constitutum, sermonibus doctrinisque divinis aptum reddit. Sæculi proinde hujusce cibus, vita præterita atque peccata sunt; cibus vero divinus, fides, spes, charitas, patientia, scientia, pax, temperantia. *Beati enim quiescunt ac sitiunt justitiam Dei; nam et ipsi saturabuntur* ^a. ✠ Anima vero et non corpus hunc appetitum sumit.

XV. Preces majoris esse virtutis quam fidem, apostolis fidelibus animi sui sensum protulit Salvator, cum *de dæmoniaco quodam* ageretur ^b, quem mundare haud poterant, dicens, miracula ejusmodi per preces præstari. Quippe qui credidit, a Domino peccatorum remissionem adeptus est; qui vero scientiam est consecutus, quique non amplius peccat, a seipso remissionem reliquorum impetrat.

XVI. Sicut sanationes, et prophetiæ, et signa, ad eundem modum et doctrina quæ ad scientiam tendit, per homines Deo adjuvante et afflante perficitur. Deus enim per hominem suam ostendit potestatem. Hinc recte dicit prophetia: *Et mittam ad eos virum, qui salvabit eos* ^c. Ipse quidem est qui nonnunquam prophetas, quandoque vero apostolos mittit, qui hominibus salutem parent. Hunc in modum Deus per hominem beneficia præstat. Non enim quædam efficere potest Deus, et alia non potest; neque re ulla infirmus est. Sed et nec ipso volente quædam fiunt, alia vero quasi ipso invito sunt effecta; et hæc quidem ab ipso, alia vero ab alio; quin et nos quoque per homines genuit, perque homines erudit.

362 XVII. Deus quidem nos creavit, cum prius non essemus. Oportuit enim et nos scire ubi eramus, si modo prius fuisset; et quomodo, et quam ob causam hunc in mundum venerimus. Sin prius non fuimus, ortus tunc nostri causa quidem unica est Deus. Sicut itaque cum nondum essemus creavit, ad eundem modum cum in rerum natura simus ipsi, gratia sua nos salutis reddit non segnes simus ad finem proprium; quippe vi-

XVIII. Vide vero Dei potentiam; non tantum in hominibus, qui cum nondum essent, in naturam deducat, ac postquam fuerint per ætatis profectum ad eorundem augmentum evehat, verum etiam secundum illud quod cuique congruum est, qui credunt salvos reddit. Jam vero et horas, et tempora, et fructus, ac elementa mutat ipse. Ille enim est Deus unus, qui principium ac finem eorum quæ sunt unicuique, convenienter definiat.

(37) Ἐὰν ἄξιοι. Sic quoque distingui locus poterit, ἐὰν ἄξιοι καὶ ἐπιτήδαιοι φανῶμεν· εἰ μὴ (id est, εἰ δὲ μὴ) παρήσει πρὸς τὸ οἰκ. τέλος. SYLBURG.

XIX. Homo qui ex fide et timore ad scientiam processit, non ut servus novit dicere, *Domine, Domine*; sed ut filius invocare didicit, *Pater noster*; nimirum a spiritu servitutis liberatus qui ad timorem tendit, ac per charitatem ad filiorum adoptionem $\times$ translatus, atque nunc ex charitate illum colat, quem prius timuit. Non enim timor amplius in causa est, quod a vetitis absteat, sed charitati tribuendum, quod ad mandata animum appellat. *Ipsa, inquit, Spiritus testimonium perhibet, cum dicimus: Abba, Pater* ^a.

XX. Sanguine vero pretioso redimit nos Dominus, ab heris olim acerbis nosmet liberans, hoc est a peccatis, quorum causa spiritalia nequitiae nobis fuerunt domini. Ducit itaque ad libertatem illam quae est Patris, cohæredes filios et amicos. *Fratres enim mei, ait Dominus, et cohæredes sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei* ^b. Nolite igitur vocare vobis patrem super terram. Sunt enim super terram et heri; in caelis autem Pater est, ex quo cognatio omnis cum in caelis tum in terra ^c. Spontaneis enim ac volentibus imperat charitas: ast illis qui pareant inviti, timor licet malus dominatur: qui vero ad bonum eruditoris vices supplet, ad Christum ducit, maximeque salutaris est.

XXI. Si vero quis Deum intelligit, nequaquam sane pro dignitate sua est. Quae enim est Dei dignitas? aut quænam illi præstantia par? sed quanta concessa est illi facultas, intelligat lumen magnum, captumque superans, et pulcherrimum, inaccessumque; lumen, inquam, ejusmodi, quod omnem potentiam bonam, quod virtutem omnem elegantem sortitum sit; quod illi curæ sint omnia, quod sit misericors, absque passionibus, bonitate summa præditum; quod omnia sciat, prænoscat

XXII. Quod ex se moveatur anima, hoc Dei gratiæ acceptum referre debet, quod ex se habeat anima, nempe agendi potentiam, ab ea exposcit quasi symbolum ad salutem. Vult enim animæ proprium esse bonum illud, quod ei tribuit Dominus. Quippe sensu parum caret, ut sicut corpus feratur. Proinde habere, illius est qui prius acceperit; accipere vero illius qui voluerit atque appetierit; tenere vero quod accepit, illius est qui tenere cogitaverit et possit. Hancque ob causam animæ facultatem eligendi dedit Deus, ut ipse quidem officii sui admoncat, illa vero eligens accipiat teneatque.

XXIII. Sicuti per corpus Salvator locutus est ægrotosque sanavit, ad eundem modum prius quidem *per prophetas* ^d; nunc autem *per apostolos ac doctores*. Virtuti enim Domini ministrat Ecclesia: inde tunc quoque hominem assumpsit, ut per eum voluntati Patris serviret; imo hominem semper induit Deus humanus, misericors, ut hominibus salutem conciliaret; prius quidem prophetas, nunc

ΙΘ'. Ἐκ πίστεως καὶ φόβου προκόψας εἰς γνῶσιν ἄνθρωπος, οἶδεν εἰπεῖν, *Κύριε, Κύριε*: ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ δοῦλος, ἔμαθε λέγειν, *Πάτερ ἡμῶν*: τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας τὸ εἰς φόβον ἐλευθερώσας, καὶ δι' ἀγάπης προκόψας εἰς υἰοθεσίαν, αἰδοῦμενος ἤδη δι' ἀγάπην ὃν ἐφοβεῖτο πρότερον: οὐ γὰρ ἔτι διὰ φόβον ἀπέχεται τῶν ἀφεκτέων, ἀλλὰ δι' ἀγάπην ἔχεται τῶν ἐντολῶν. Αὐτὸ, φησὶ, τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ, ὅταν λέγωμεν: Ἀββὰ ὁ Πατήρ.

Κ'. Ἀγοράζει δὲ ἡμᾶς Κύριος τιμὴν αἵματι, δεσποτῶν πάλαι τῶν πικρῶν ἀπαλλάσσειν ἁμαρτιῶν, δι' ἃς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐκυρίευσεν ἡμῶν. Ἄγει οὖν εἰς ἐλευθερίαν τὴν τοῦ Πατρὸς συγκληρονόμους υἱοὺς καὶ φίλους. Ἀδελφοί μου γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, καὶ συγκληρονόμοι οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου. Μὴ καλέσητε οὖν ἑαυτοῖς πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς: δεσπόται γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς: ἐν δὲ οὐρανοῖς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν τε οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀγάπη γὰρ ἐκουσίῳν ἄρχει: ἀκόντων δὲ ὁ φόβος οὗτος ὁ φαῦλος: ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν εἰς Χριστὸν ἄγει, καὶ ἔστι σωτήριος.

ΚΑ'. Εἰ δὴ τις νοεῖ Θεὸν, κατ' ἀξίαν μὲν οὐδαμῶς: τίς γὰρ γένοιτο ἀξία Θεοῦ; ἀλλ' ὡς δυνατόν ἐστι, νοεῖτω μέγα καὶ ἀπερινόητον καὶ κάλλιστον φῶς, ἀπρόσιτον, πᾶσαν δύναμιν ἀγαθὴν, πᾶσαν ἀστείαν ἀρετὴν συγκεκληρωμένον, πάντων κηδόμενον, φιλοκτίρμον, ἀπαθὲς, ἀγαθὸν, πάντα εἶδος, προγενῶσκον πάντα, εἰλικρινὲς, γλυκὺ, λαμπρὸν, ἀκήρατον.

summa præditum; quod omnia sciat, prænoscat

ΚΒ'. Ἐπεὶ ἐξ ἑαυτῆς κινεῖται ἡ ψυχὴ, ἡ χάρις ἡ τοῦ Θεοῦ, ὃ ἔχει ἡ ψυχὴ, τὴν προθυμίαν ἀπαιτεῖ παρ' ἑαυτῆς, ὅσον ἔρανον εἰς σωτηρίαν. Βούλεται γὰρ τῆς ψυχῆς ἴδιον εἶναι τὸ ἀγαθὸν, ὃ δίδωσιν αὐτῇ ὁ Κύριος: οὐ γὰρ ἐστὶν ἀναίσθητος, ἵνα φέρηται ὡς σῶμα. Τὸ μὲν οὖν ἔχειν, τοῦ λαθόντος: τὸ λαθεῖν δὲ, τοῦ θελήσαντος καὶ ὀρεχθέντος: τὸ κρατεῖν δὲ ὁ ἐλαθεῖν, τοῦ κρατεῖν μελετήσαντος καὶ δυναμένου. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆ ψυχῇ ὁ Θεὸς τὴν αἴρεσιν δέδωκεν, ἵνα αὐτῆς μὲν μηνύσῃ τὸ δέον, ἡ δὲ, ἐλομένη, δέξεται καὶ κατάσχη.

ΚΓ'. Ὡσπερ διὰ τοῦ σώματος ὁ Σωτὴρ ἐλάλει καὶ ἔατο, οὕτω καὶ πρότερον μὲν διὰ τῶν προφητῶν, νῦν δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διδασκάλων ἡ Ἐκκλησία γὰρ ὑπηρετεῖ τῇ τοῦ Κυρίου ἐνεργείᾳ: ἐνθεν καὶ τότε ἄνθρωπον ἀνέλαθεν, ἵνα δι' αὐτοῦ ὑπηρετήσῃ τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς: καὶ πάντοτε ἄνθρωπον ὁ φιλόανθρωπος ἐνδύεται: Θεὸς εἰς τὴν ἀνθρώπων σωτηρίαν, πρότερον μὲν τοὺς προφήτας,

$\times$ P. 984 ED. POTTER. ^a Rom. viii, 15; Gal. iv, 6. ^b Matth. xii, 50; xiii, 9. ^c Eph. iii, 15.

^d Heb. i, 1

νοῦ δὲ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ γὰρ ὁμοίον τῷ ὁμοίῳ ἄ
ἐξυπηρετεῖν κατάλληλον πρὸς τὴν ὁμοίαν σωτη-
ρίαν.

ΚΔ'. Ὅτε χοῖκοι ἦμεν... Καῖσαρ δὲ ἐστὶν ὁ πρόσ-
καιρος ἄρχων, οὗ καὶ εἰκὼν ἡ χοϊκὴ ὁ παλαιὸς ἄν-
θρωπος, εἰς ὃν ἐπαλινδρόμησεν. Τοῦτο οὖν τὰ χοϊκὰ
ἀποδοτέον, ἃ πεφορέκαμεν ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ χοϊκοῦ,
καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· ἕκαστον γὰρ τῶν παθῶν
ὡσπερ γράμμα καὶ χάραγμα ἡμῖν καὶ σημεῖον.
Ἄλλο χάραγμα νῦν ὁ Κύριος ἡμῖν, καὶ ἄλλα ὀνό-
ματα καὶ γράμματα ἐνσημαίνεται, πίστιν ἀντὶ ἀπι-
στίας, καὶ τὰ ἐξῆς. Οὕτως ἀπὸ τῶν ὑλικῶν ἐπὶ τὰ
πνευματικὰ μεταγόμεθα, φορέσαντες τὴν εἰκόνα
τοῦ ἐπουρανίου.

ΚΕ'. Ὁ Ἰωάννης φησὶν, ὅτι, Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ὕδα-
τι βαπτίζω, ἔρχεται δὲ μου ὀπίσω (38) ὁ βαπτίζων
ὑμᾶς ἐν πνεύματι καὶ πυρὶ. Πυρὶ δὲ οὐδένα ἐβά-
πτισεν. Ἐνιοὶ δὲ, ὡς φησὶν Ἡρακλέων (59), πυρὶ τὰ
ῥα τῶν σφραγιζομένων κατεσημήνατο (40)· οὕτως
ἀκούσαντες τὸ ἀποστολικόν· Τὸ γὰρ πτύον ἐν τῇ
χειρὶ αὐτοῦ, τοῦ διακαθῆραι τὴν ἄλω· καὶ συνά-
ξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην· τὸ δὲ ἄχυρον κα-
τακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. Πρόσκειται οὖν τῷ Διὰ
πυρὸς, τὸ Διὰ πνεύματος· ἐπειδὴ τὸ σῖτον ἀπὸ τοῦ
ἀχύρου διακρίνει, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἐνδύμα-
τος διὰ πνεύματος· καὶ τὸ ἄχυρον χωρίζεται διὰ τοῦ
πνεύματος λικμώμενον· οὕτως τὸ πνεῦμα διαχωρι-
στικὴν ἔχει δυνάμιν ἐνεργειῶν ὑλικῶν. Ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν
ἐξ ἀγενήτου (41) καὶ ἀφθάρτου γέγονε, τὰ σπερμα-
τικὰ ζωῆς, ὁ πυρὸς καὶ ἀποτίθεται, τὸ δὲ ὑλικόν, μέ-
χρι σύνεστι τῷ κρείττονι, μένει· ὅταν ἐκείνου χωρι-
σθῆ, ἀπόλλυται· ἐν ἑτέρῳ γὰρ εἶχε τὸ εἶναι. Τοῦτο
γούν χωριστικὸν μὲν δυνάμει τὸ πνεῦμα, ἀναλωτικόν
δὲ τὸ πῦρ· πῦρ δὲ τὸ ὑλικόν νοητέον. Ἄλλ' ἐπεὶ μὲν
τὸ σωζόμενον σῖτιν ἔοικεν, τὸ δὲ διαπεφυκὸς τῇ ψυχῇ
τῷ ἀχύρῳ, καὶ τὸ μὲν ἀσώματον, τὸ δὲ χωριζόμενον
ὑλικόν ἐστὶν· ἀντέθηκεν τῷ μὲν ἀσωμάτῳ τὸ πνεῦμα,
λεπτὸν καὶ καθαρὸν σχεδὸν ὑπὲρ νοῦν, τῷ δὲ ὑλικῷ
τὸ πῦρ, οὗ πονηρὸν οὐδὲ κακὸν ὑπάρχον, ἰσχυρὸν καὶ
κακοῦ καθαρτικόν· ἀγαθὴ γὰρ δυνάμις τὸ πῦρ νοεῖται
καὶ ἰσχυρὰ, φθαρτικὴ τῶν χειρόνων καὶ σωστικὴ
τῶν ἀμεινόνων· διὸ καὶ φρόνιμον (42) λέγεται παρὰ
ταῖς προφήταις τοῦτο τὸ πῦρ.

lus, aut pravus sit, sed qui fortis, quique mali purgandi vim habeat. Quippe virtus bona ignis intelligitur fortisque, potentia deteriora corrumpendi

ΚΓ'. Οὕτως γούν καὶ ὅταν ὁ Θεὸς λέγηται πῦρ κα-
τακαύσον, οὐ κακίας, ἀλλὰ δυνάμεως ὄνομα καὶ
σύμβολον ἐκλεκτέον. Ὡς γὰρ τὸ πῦρ ἰσχυρότατον
τῶν στοιχείων καὶ πάντων κρατοῦν, οὕτω καὶ ὁ

✠ P. 985 ED. POTTER. ^a Matth. xxii, 21. ^b I Cor. xv, 49. ^c Matth. iii, 11. ^d Matth. iii
12; Luc. iii, 17. ^e Deut. iv, 24. ✠ P. 986 ED. POTTER.

(38) *Μου ὀπίσω*. Vulg. Bib., ὀπίσω μου, Matth. iii, 11, Luc. iii, 16 Joan. i, 27. SYL.

(39) *Ἡρακλέων*. Conf. Augustinus *De hæres.*, cap. 16.

(40) *Κατεσημήνατο*. Pluraliter legendum videtur *κατεσημήναντο*· ut feratur ad *ἐνιοὶ*. Nec enim vel

autem Ecclesiam. ✠ Quippe similem ad salutem, simile simili subservire maxime convenit.

XXIV. Cum terreni fuerimus... Cæsar autem est princeps temporaneus, cujus et *imago* terrena ^a, nimirum vetus homo, ad quem quidem reversa est. Huic itaque quæ sunt terrena reddenda sunt, quæ in imagine terreni gessimus; et quæ sunt Dei, Deo. Affectuum enim singuli quasi littera, nota, et signum nobis impressum sunt. Aliam nunc nobis notam Dominus, alia nomina, litterasque alias obsignat, nempe fidem pro incredulitate, ac sic deinceps reliqua. Hunc in modum a terrestribus ad spiritalia sumus eveccti, dum *cælestis imaginem portemus* ^b.

363 XXV. Dixit Joannes: *Ego quidem baptizo vos aqua; venit autem post me, qui vos baptizabit in spiritu et in igni* ^c. Igne vero neminem baptizavit. Quidam autem, prout asserit Heracleon, igne aures eorum obsignarunt, qui hujusce baptismatis sigillum acceperant: hoc nimirum pacto apostoli illud intelligentes: *Ventilabrum enim in manu ejus, ad aream purgandam; ac congregabit triticum in horreum; paleam vero comburet igne inexstinguibili* ^d. Adjungitur itaque huic *per ignem*, illud *per spiritum*; eam nempe ob causam quod triticum a palea discernat; hoc est ab indumento terreno per spiritum. Palea similiter a vento seu spiritu ventilante separatur. Sic spiritus virtutes materiales separandi vim habet. Quoniam vero alia quidem ex increato atque incorruptibili facta sunt, nimirum quæ vitæ sunt semina, frumentum etiam reconditur: quod vero terrenum est quandiu meliori conjungitur, permanet; quam primum vero ab illo fuerit separatum, perit; in alio enim quod esset, habuit. Hujus itaque separandi vim habet spiritus; consumendi vero vim, ignis; ignis autem materialis hic intelligendus. Ast quoniam id quod salutem consequitur, tritico quidem est simile, quod autem animæ adhæreat ac una nascatur, paleæ non absimile quidem est; et hoc quidem incorporeum, quod vero separatur, terrenum est, opposuit incorporeo spiritum, tenuem purumque, quippe qui veluti mens est; terrestri vero, ignem, non qui malis prædita, conservandique meliora. Quapropter ignis

XXVI. Sic itaque cum et Deus *ignis consumens* ^e vocatur, non malitiæ, sed potentiae ✠ nomen ac signum intelligendum. Ad eundem enim modum quo ignis elementorum est fortissimum,

^b I Cor. xv, 49. ^c Matth. iii, 11. ^d Matth. iii

ad Christum vel ad Heracleonem referri verissime videtur. SYL.

(41) *Ἀγενήτου*. Λ., ἀγεννήτου. SYL.

(42) *Φρόνιμον*. Conf. Clemens superius *Paedag.* lib. iii, c. 8, p. 280, not.

reliquisque dominatur, eodem plane modo omnipotens ac omnitenens est etiam Deus, qui potest tenere, creare, facere, alere, augere, servare, quique corporis animæque potestatem habet. Sicut itaque elementis aliis ignis præcellit, eodem modo tum diis, ac virtutibus, ac principatibus præcellit Omnitenens. Ignis autem virtus duplex est, alia quidem ad fructuum productionem ac eorundem maturitatem, insuper ad animalium generationem ac eorundem cibum necessaria; cujus sol imago est: alia vero ad dissolutionem ac corruptionem tendit, qualis est ignis ille terrestris. Proinde cum Deus ignis consumens vocatur, virtus tunc fortis intelligitur, cui nihil opponi possit, cuique nihil impossibile sit insuper et perdere eam posse. De virtute hac affirmat Salvator: *Ignem veni mittere in terram*^a; nimirum virtutem, quæ quidem sanctos purgat; terrestres autem, prout asserunt illi, delet, destruit: sententia vero nostra est, quod erudit.

XXVII. Non autem scripserunt seniores, neque illis arridebat, ut cura traditionis docendæ alteri curæ ac scribendi labori incumberet, nec quidem uti tempus præmeditandi quæ essent dicenda scribendo insumerent. Fortasse vero cum ejusdem genii non esse persuasum habuerint, libros componendi atque docendi studium, unicuique quod ex indole esset, permiserunt. Quippe alterum quidem libere atque impetu quodam ex ore dicentis fluens cito una rapere potest; alterum autem, quod examini diligenter legentium quotidie subdatur, disquisitionem summam postulat, operamque sedulam exigit. Est etiam, ut ita dicam, scripta doctrinæ confirmatio, sicque ad nepotes hoc modo scriptis transmissio. Quippe seniorum depositum, ex scripto loquens, scriptore utitur ministro, ad traditionem eorum quæ leguntur. Ad eundem itaque modum quo Magnes lapis, aliæ materiæ conjunctus, ferrum solummodo, propter necessitudinem qua illi sit affine, ad se trahit; sic etiam libri, multi cum sint qui iis versantur, hos tantum trahunt, qui intelligendi fuerint capaces. Veritatis enim sermo, aliis quidem stultitia^b, aliis vero scandalum; paucis autem est sapientia. Sic Dei virtus invenitur, licet invidia rumpatur gnostici. Propterea quærit etiam, an ✕ pejus fuerit indigno dare, vel digno haud præbere: præque nimio amore, periculum est; ne non solum omni, cui deceat, verum etiam interdum indigno fervide petenti communicet: non propter orationem, quippe non laudis amore movetur, sed propter perseverantiam petentis, oratione proluxa ad fidem animum erudientis.

✕ P. 987 ED. POTTER. ^a Luc. xii, 49. ^b I Cor. i, 18.

(43) *Ἡ μηδὲν ἀδύνατον*. In Flor. sunt etiam alterius scripturæ vestigia, ἡ μηδὲν ἀδύνατος, quæ nihil non facere potis est. SYLBURG.

(44) *ὑπὸ τῶν ἐντυγχάνοντων*. Non minus apte sic legeris, ὑπὸ τῶν ἐντυγχάνοντων ἐκάστοτε βασανιζόμενον, ἀκριβοῦς τῆς ἐξετάσεως τυγχάνον, ἄκρας καὶ τῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦται. SYL.

(45) *Μαγνήτης*. Similitudo de Magnetis lapidis

θεός παντοδύναμος καὶ παντοκράτωρ, ὁ δυνάμενος κρατῆσαι, κτίσαι, ποιῆσαι, τρέφειν, αὔξειν, σώζειν, σώματος καὶ ψυχῆς ἐξουσίαν ἔχων. Ὡς οὖν τῶν στοιχείων ὑπερέχει τὸ πῦρ, οὕτω θεῶν τε καὶ δυνάμεων καὶ ἀρχῶν ὁ παντοκράτωρ. Διπλῆ τε ἡ δύναμις τοῦ πυρός, ἡ μὲν πρὸς δημιουργίαν καὶ πέπαισιν καρπῶν καὶ ζώων γένεσιν καὶ τροφὴν ἐπιτηδειος, ἥς εἰκὼν ὁ ἥλιος· ἡ δὲ πρὸς ἀνάλωσιν καὶ φθοράν, ὡς τὸ πῦρ τὸ ἐπίγειον. Πῦρ οὖν ὅταν λέγηται ὁ θεὸς καταναλίσκων, δύναμις ἰσχυρὰ καὶ ἀπροσάντητος, ἥ μηδὲν ἀδύνατον (43), ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπολέσαι δυνατόν. Περὶ τοιαύτης δυνάμεως καὶ ὁ Σωτὴρ λέγει· *Ἡὺρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν*, δηλονότι δυνάμειν, τῶν μὲν ἀγίων καθαρτικῆν, τῶν δὲ ὑλικῶν, ὡς μὲν ἐκεῖνοι φασίν, ἀφανιστικῆν· ὡς δὲ ἡμεῖς ἀνφαίημεν, παιδευτικῆν. Ἐχει δὲ καὶ φόβον τὸ πῦρ, καὶ διάχυσιν τὸ φῶς.

KZ'. Οὐκ ἔγραφον δὲ οἱ πρεσβύτεροι, μήτε ἀπασχολεῖν βουλόμενοι τὴν διδασκαλικὴν τῆς παραδόσεως φροντίδα τῇ περὶ τὸ γράφειν ἄλλη φροντίδι, μηδὲ μὴν τὸν τοῦ προσκέπτεσθαι τὰ λεχθησόμενα καιρὸν καταναλίσκοντες εἰς γραφὴν. Τάχα δὲ οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως κατόρθωμα τὸ συντακτικὸν καὶ διδασκαλικὸν εἶδος εἶναι πεπεισμένοι, τοῖς εἰς τοῦτο πεφυκόσι συνεχώρουν. Τὸ μὲν γὰρ, ἀκωλύτως καὶ μετὰ ῥύμης φέρεται ῥεῦμα τοῦ λέγοντος, καὶ που τάχα συναρπάσαι δυνάμενον· τὸ δὲ, ὑπὸ τῶν ἐντυγχάνοντων (44) ἐκάστοτε βασανιζόμενον ἀκριβῶς, τῆς ἐξετάσεως τυγχάνον ἄκρας καὶ τῆς ἐπιμελείας ἀξιοῦται· καὶ ἔστιν οἷον εἰπεῖν ἔγγραφος διδασκαλίας βεβαίωσις, καὶ εἰς τοὺς ὀψιγόνους οὕτως διὰ τῆς συντάξεως παραπεμπομένης τῆς φωνῆς. Ἡ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων παρακαταθήκη, διὰ τῆς γραφῆς λαλοῦσα, ὑπουργῶ χρῆται τῷ γράφοντι πρὸς τὴν παράδουσιν τῶν ἐντευξομένων. Καθάπερ οὖν ἡ μαγνήτης λίθος, τὴν ἄλλην ὕλην παραπεμπομένην, μόνον ἐφέλκεται δι' ἐπιτηδειότητα τὸν σίδηρον· οὕτως καὶ τὰ βιβλία, πολλῶν ὄντων τῶν ἐντυγχάνοντων, τοὺς οἷους τε συνιέναι μόνους ἐπισπᾶται· ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας λόγος τοῖς μὲν μορῖα, τοῖς δὲ σκάνδαλον, ὀλίγοις δὲ σοφία· οὕτως καὶ δύναμις εὐρίσκεται θεοῦ· φόβος δὲ ἀπειθή (46) γνωστικοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ζητεῖ, πότερον χεῖρον ἀναξίω δοῦναι, ἢ ἀξίω μὴ παραδοῦναι· καὶ κινδυνεύει ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀγάπης, οὐ μόνον παντὶ τῷ προσήκοντι, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ ἀναξίω λιπαρῶς δεομένῳ κοινωνήσῃν, οὐ διὰ τὴν δέξιν· οὐ γὰρ φιλοδοξεῖ· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ δεομένου μελετῶντος εἰς πίστιν διὰ πολλῆς τῆς δεήσεως.

natura, usurpata etiam supra, pag. 299, et apud Philonem, p. 639, sed aliam ejus rei causam adnotat Joannes Broddæus *Miscell.* lib. iii, cap. 29. SYLBURG.

(46) *Φθόνος δὲ ἀπ.* Sensus est, *Dei (absit verbo invidia) gnostici*, i. e. hominis gnostici in divinæ quædam naturam transmutati: quod tamen absque invidia dictum volo. SYLBURG.

KH. Εἰς δ' οὗ, λέγοντες εἶναι γνωστικοί, τοῖς αἰκείοις φθονοῦσι μᾶλλον ἢ τοῖς ἐκτός. Ὡς δὲ ἡ θάλασσα ἀνίσταται (47) πᾶσιν, ἀλλ' ὁ μὲν νήχεται, ὁ δὲ ἐμπορεύεται, ὁ δὲ ἀγρεύει τοὺς ἰχθύς. Καὶ ὡς ἡ γῆ κοινή, ἀλλ' ὁ μὲν ὀδεύει, ὁ δὲ ἀροῖ, θηρᾷ δὲ ἕτερος, καὶ τις ἄλλος μέταλλα ἐρευνᾷ (48), ὁ δὲ οἰκοδομεῖ· οὕτως καὶ τῆς Γραφῆς ἀναγινωσκομένης, ὁ μὲν εἰς πίστιν, ὁ δὲ εἰς ἤθος ὠφελεῖται, ἀπαιρεῖται δὲ ἄλλος δεισιδαιμονίαν (49), διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν πραγμάτων· ὁ δὲ ἀθλητῆς, γνωρίσας τὸ στάδιον τὸ Ὀλυμπιακόν, ἐπαποδύεται τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἀγωνίζεται καὶ νικηφόρος γίνεται, τοὺς ἀντιπάλους καὶ κατατρέχοντας τῆς γνωστικῆς ὁδοῦ παρακρουσάμενος καὶ ἀγωνισάμενος. Ἀναγκαία γὰρ ἡ γνῶσις καὶ πρὸς ψυχῆς γυμνασίαν καὶ πρὸς σεμνότητα ἤθους, ἀξιεντροπετοτέρους ποιοῦσα τοὺς πιστοὺς, καὶ τῶν πραγμάτων ἀκριβεῖς θεατάς. Ὡς γὰρ οὐκ ἔστι πιστεῦσαι ἄνευ κατηχήσεως, οὕτως οὐδὲ καταλαθέσθαι ἄνευ γνώσεως.

KΘ. Τῶν γὰρ εὐχρηστων καὶ ἀναγκαίων (50) εἰς σωτηρίαν, ὅσον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς δεῖ πάντως καὶ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, ὅς ἐστι γνωστικὸς, εὐχρηστον ὁμοῦ καὶ ἀναγκαῖον τυγχάνειν. Τοῖς δὲ καὶ τὴν προστασίαν ἐπανηρημένοις τοῦ ὠφελεῖν εὐχρηστος ἡ πολυπειρία πρὸς τὸ μὴ διαλαθεῖν τι τῶν δοκούντων παρ' ἄλλοις ἀναγκαίως καὶ πολυμαθῶς ἐπεγνώσθαι. Φέρει δὲ καὶ ἄλλη συγγυμνασίαν (51) ψυχῆς ζητητικῆς ἢ τῆς ἑτεροδόξου διδασκαλίας ἔκθεσις, καὶ ἀνεξαπάτητον τῆς ἀληθοῦς (52) τηρεῖ τὸν μαθητὴν, περισσάλπιζεσθαι πάντοθεν ἤδη προμεμελετηκότα τοῖς πολεμικοῖς ὀργάνοις.

Λ. Τοῦ γνωστικοῦ νόμου, καθάπερ λέγουσι τὴν Κρήτην ἄγονον εἶναι θηρίων ὀλεθρίων, ὁ βίος καθαρὸς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἔργου τε καὶ νοήματος καὶ λόγου, οὔτε ἐχθρὸν ἔχοντος τὸ παράπαν, ἀλλὰ καὶ φθόνου καὶ μίσους, καὶ βλασφημίας πάσης καὶ διαβολῆς ἐκτός ὄντων (53).

ΛΑ. Ἐν πολλῷ τῷ βίῳ μακαριστὸς οὐ διὰ τὸ μακρὸν γενόμενος ζῆν, ᾧ γε καὶ διὰ τὸ ζῆσαι καὶ ὑπῆρξεν ἀξίῳ τοῦ ζῆν ἀεὶ γενέσθαι (54). Οὐδένα λελύπηκεν, ὅτι μὴ τῷ λόγῳ παιδεύων τοὺς ἡλκωμένους τὴν καρδίαν, καθάπερ μέλιτι σωτηρίῳ, γλυ-

✕ P. 988 ED. POTTER.

(47) Ἀνίσταται. Malim, ἀνεῖται πᾶσι, *expositum est omnibus, patet omnibus.* SYLBURG.

(48) Μέταλλα ἐρευνᾷ. Flor. et H. mss., μεγάλα ἐρευνᾷ, *magna scrutatur.* Sed μέταλλα legendum esse, recte vidit etiam X. et H. Id.

(49) Ἀπαιρεῖται δὲ ἄλλος δεισ. H. ms. ἀφαιρεῖται δὲ ἄλλος. Sed vulg. lectio melior. Id.

(50) Ἄνευ γνώσεως· τῶν γὰρ εὐχρηστων καὶ ἀναγκ. Haud scio an verior scriptura sit, ἄνευ γνώσεως τῶν γούν εὐχρηστων καὶ ἀναγκ. *Absque cognitione eorum quidem quæ utilia et necessaria sunt ad salutem.* Id.

(51) Ἄλλη συγγ. Legi etiam potest ἄλλην συγγ. Id.

PATROL. GR. IX.

XXVIII. Sunt vero qui, cum gnostici esse dicantur, domesticis magis quam exteris invident. Uti vero omnibus patet mare liberum, sed alius quidem in eodem natat, alius mercaturam exercet, piscaturam vero facit alius. Et sicuti terra communis est, alius tamen in eadem iter facit, alius arat, venatur alius, metalla scrutatur alius quis, alius denique ædificat, sic etiam Scripturarum lectione, hic quidem ad fidem, ad mores ædificatur ille, superstitionem alius deponit, nempe quod res penitus cognoscat. Ille vero qui pugil est, ac stadium Olympicum probe intelligit, doctrina capessenda exuitur, ac certat victorque evadit, viæ gnosticæ adversarios qui semet opponunt, depellens atque palmam reportans. Quippe necessaria quidem est scientia, tum ad animæ exercitationem, tum ad morum honestatem, quæque agiliores semper fideles reddat, atque accuratos rerum inspectores. Ad eundem enim modum ut absque catechesi vel institutione fieri non potest uti credat quis, sic neque sine scientia ut comprehendat.

XXIX. Non solum hisce quæ quidem ad salutem utilia et necessaria sunt, nempe Patre, Filio, ac Spiritu sancto, sed et opera animæ nostræ semper opus est, utque ratio quæ de illis est, quæ gnostica vocatur, utilis simul atque necessaria sit. His autem qui prælaturæ munus susceperunt, ut aliis benefaciant, experientia multa utilis, ut ne quid eorum lateat illos, quæ ab aliis necessario, qui doctrina multa fuerint imbuti, cognita videantur. Insuper doctrina hæreticorum exponenda, alteram animam exercendi curam affert, et discipulum ab erroribus immunem præstat, qui ubique instrumentis bellicis clangere, jam animo paratus ac institutus sit.

XXX. Legis gnosticæ vita (sicuti de Creta dicunt, quod bestias exitiales parum producat) ab omni pravo opere, animi sensu, ac sermone est pura, nec prorsus inimicum habet, sed extra invidiæ ac odii, ac blasphemiæ omnisque calumniæ aleam posita est.

✕ **XXXI.** Longævitate beatus est ille celebrandus, non qui multos in annos vixerit, sed qui vivendo, quodque exstitit, vita æterna se dignum præstitit. Neminem tristitia affecit, præterquam, dum animo exulceratos castigavit, salutari quasi melle, quod

(52) Τῆς ἀληθοῦς. Legi potest τὰ ληθοῦς, aut cum præcedente membro repetendum διδασκαλίας. SYLBURG.

(53) Ὀντων. Congruentius ὄντος, singulari numero; ut paulo ante ἔχοντος. Id.

(54) ᾧ γε... γενέσθαι. Paulo congruentius, ᾧ γε καὶ διὰ τὸ ζῆσαι εὖ ὑπῆρξεν ἄξιον τοῦ ζῆν, ἀεὶ γενέσθαι· *cui etiam ob vitam recte actam, vita dignum foret semper esse superstitem.* Sensus est, ἐν πολλῷ τῷ βίῳ μακαριστὸς γενόμενος οὐ διὰ τὸ μακρὸν ζῆν, ἀλλὰ διὰ τὸ εὖ ζῆν, καὶ διὰ τὸ εὖ ζῆσαι, τοῦ ἀεὶ ζῆν ἄξιος γενέσθαι. Id.

et dulce mordaxque sit. Proinde vir sapiens ac vere gnosticus præ omnibus decorum, cum eo quod rationi consentaneum est, servat. Quidquid enim ex affectu et passionibus est, ex anima omni abscisso et ablato, cum eo quod præstantissimum purumque sit, ac filiorum libertatem adoptione consecutum, postea versatur vitamque suam agit.

XXXII. Pythagoras voluit, non solum eruditissimum, verum etiam sapientium antiquissimum ducendum fore, qui rebus nomina imponeret. Oportet itaque ut Scripturas sacras accurate perscrutando, quoniam in parabolis contextas esse constat, ex nominibus earundem sententias venemur, quas Spiritus sanctus de rebus sibi proposuit, et ut ita dicam, vocibus indidit, indeque mentem suam expressam docet; cum nempe in finem, ut nomina quæ significatione multiplici dicta sunt, diligenter a nobis expensa explicentur, et absconditus in multis sic tegentibus sensus, quasi contrectando condiscendoque appareat atque eluceat. Sic enim et plumbum attritu candescit, alba ex nigro cerussa jam facta. Sic etiam et scientia lucem ac splendorem effundens, vere divina illa sapientia fuerit, purum illud lumen, illuminans illos quorum pupilla oculorum pura fuerit, veritatem ut videant eandemque firmiter comprehendant.

364 XXXIII. Proinde lucis hujusce principio, face accensa, ex passione quæ quidem in illa versatur, quam maxime licet ad similitudinem contendentes, lucis pleni, viri Israelitæ re ipsa evadimus. Amicos enim fratresque vocavit illos, qui desiderio, qui conatu, ut cum Deo similitudinem ineant, student operamque navant.

XXXIV. Loci quidem puri prætæque acceperunt voces, ac aspectus quosdam apparitionum sanctarum; hominum autem unusquisque, qui accurate fuerit purgatus, doctrinæ ac virtutis divinæ compos evadit.

XXXV. Insuper mihi quidem innotescit, quod scientiæ mysteria, a multis ludibrio habeantur, præcipue vero cum tropologia sophistica haud mista sunt ac consuta: paucos vero, sicuti lumen repente symposio triclinioque illatum, primum stupore percutiet; postea assuescentes se atque mente ✕ exercitati, quasi gaudio recreati ac exultantes, Dominum..... Prout enim voluptas liberationem a dolore ex natura sua habet, sic et scientia ignorantiae ablationem. Sicut enim somno gravati qui sunt maxime, semet vigilare maxime arbitrantur, qui clarioribus minusque dissipatis ac alio trahentibus in somnis spectaculis sint occupati; sic qui summa laborant ignorantia, se maxime scire arbi-

✕ P. 989 ED. POTTER.

(55) Διαπτ... μὲν εἰρημένα. Planior erit sententia, si transposito μὲν, legamus, διαπτύσσεται μὲν τὰ ὀνόματα πολυσήμως εἰρημένα. SYLBURG.

(56) Οὕτως γάρ. Concinnius ὡς γάρ, ut enim. Id.

καὶ τε ὄντι καὶ δρητικῶ. Ὡστε παντὸς μᾶλλον ὁ γνωστικὸς τὸ πρέπον ἂν μετὰ τοῦ κατὰ λόγον φυλάσσει. Τοῦ γὰρ ἐμπαθοῦς παντὸς περιτμηθέντος καὶ περιαιρεθέντος ἀπάσης τῆς ψυχῆς, τῷ κρατίστῳ καθαρῷ γενομένῳ καὶ ἡλευθερωμένῳ εἰς υἰοθεσίαν τοῦ λοιποῦ σύνεστί τε καὶ βιοῖ.

AB'. Πυθαγόρας ἡξίου μὴ μόνον λογιώτατον, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτατον ἡγεῖσθαι τῶν σοφῶν τὸν θέμενον τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι. Δεῖ τοίνυν τὰς Γραφὰς ἀκριθῶς διερευνημένους, ἐπειδὴ ἐν παραλόγοις εἰρησθαι ἀνωμολόγηται, ἀπὸ τῶν ὀνομάτων θηρωμένους τὰς δόξας, ἃς τὸ ἅγιον Πνεῦμα περὶ τῶν πραγμάτων ἔχον, εἰς τὰς λέξεις, ὡς εἰπεῖν, τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐκτυπωσάμενον διδάσκει, ἵνα ἡμῖν ἀκριθῶς ἐξεταζόμενα διαπτύσσεται τὰ ὀνόματα πολυσήμως μὲν εἰρημένα (55), τὸ δ' ἐγκεκρυμμένον ἐν πολλοῖς τοῖς σκέπουσι ψηλαφώμενον καὶ καταμανθανόμενον ἐκφαίνηται καὶ ἀναλάβη. Οὕτως γὰρ καὶ ὁ μόλιθος τοῖς τρίβουσιν ἐξανθεῖ λευκὸν ἐκ μέλανος τὸ ψιμίθιον· οὕτως καὶ (56) ἡ γνώσις, φέγγος καὶ λαμπρότητα καταχέουσα τῶν πραγμάτων, ἢ τῷ ὄντι θεία σοφία εἴη ἂν, τὸ φῶς τὸ εἰλικρινές, τὸ φωτίζον τοὺς καθαρῶς τῶν ἀνθρώπων ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, εἰς ὄψιν καὶ κατάληψιν τῆς ἀληθείας βεβαίαν.

AG'. Ἀναψάμενοι τοίνυν τῆς ἀρχῆς τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἐκ τοῦ πάθους τοῦ περὶ αὐτὸ, ὡς ἐνι μάλιστα ἐξομοιοῦσθαι πειρώμενοι, φωτὸς ἐμπλεῖσι φῶτες Ἰσραηλίται τῷ ὄντι γινόμεθα. Φίλους γὰρ εἶπε καὶ ἀδελφοὺς τοὺς ἐχομένους τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἀφομοιώσεως κατὰ ἐπιθυμίαν καὶ δίωξιν.

AD'. Ἦν (57) τόποι μὲν καθαρὸι καὶ λειμῶνες ἐδέξαντο φωνὰς καὶ τινὰς ὄψεις ἁγίων φασμάτων· ἄνθρωπος δὲ ὁ ἀκριθῶς κεκαθαρμένος ἅπας διδασκαλίας καὶ δυνάμεως θεϊκῆς καταξιωθήσεται.

AE'. Οἶδα δὲ ἐγὼ, ὅτι τὰ τῆς γνώσεως μυστήρια τοῖς μὲν πολλοῖς χλεύην φέρει, καὶ μάλιστα μὴ κεκαττυμένα, σοφιστικῆ τροπολογία· τοὺς δὲ ὀλίγους, καθάπερ φῶς ἐπεισενεχθὲν ἐξαίφνης συμποσίῳ τινὶ συνηρεφεῖ, ἐκπλήξει τὰ πρῶτα· ἔπειτα ἐθίσαντες καὶ συντραφέντες καὶ ἐγγυμασάμενοι τῷ λογισμῷ, ὡς ὑφ' ἡδονῆς εὐφραίνόμενοι καὶ ἀγαλλιώμενοι τὸν Κύριον. . . . . Ὡς γὰρ ἡδονὴ τὴν τῆς ἀληθινοῦς ἀπαλλαγὴν οὐσίαν ἔχει, οὕτως ἡ γνώσις τῆς ἀγνοίας τὴν ὑπεξαίρεσιν. Ὡς γὰρ οἱ μάλιστα καθεύδοντες οἴονται μάλιστα ἐγρηγορέναι, ἐναργεστέρους (58) ὑποπίπτοντες καὶ ἀπερισπᾶστοις ταῖς ἕναρ φαντασίαις· οὕτως οἱ μάλιστα ἀγνοοῦντες μάλιστα εἰδέναι νομίζουσι. Μακάριοι δὲ οἱ ἐξ ὕπνου τοῦδε

(57) Ἦν. Etiam si ἦ legamus pro ἦν, tamen ne sic quidem sat recte constare videtur sententia. SYLBURG.

(58) Ἐναργεστέρους. Usitatius ἐναργεστέραις, feminina terminatione. Id.

καὶ τῆς παραφροσύνης ἀνεγειρόμενοι καὶ ἀναβλέψαντες τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν.

ΛΓ'. Δεῖ τοίνυν ἐπίσης τῷ βουλομένῳ τὸ πειθόμενον ἔχειν τὸν μαθητὴν, καὶ τῷ πόθῳ τὴν πίστιν ἐγκαταμίξαντα, γυμνάζειν καὶ μελετᾶν ἐκάστοτε πρὸς ἑαυτὸν τὴν τῶν θεωρημάτων ἀλήθειαν ἐξετάζοντα. Ἐπειδὴν δὲ εὖ ἔχειν αὐτῷ δοκῆ, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς τῶν πέλας ζητήσεις καθιέναι· ἐπεὶ καὶ οἱ νεοττοὶ προσαποπειρῶνται (59) τοῦ πετάσαι ἐπὶ τῆς καλιᾶς, γυμνάζαντες τὰ πτερά.

ΛΔ'. Ἡ γὰρ ἀρετὴ ἢ γνωστικὴ πανταχοῦ καλὸν καὶ πρᾶον καὶ ἀβλαβὲς, καὶ ἄλυπον, καὶ μακάριον, καὶ παρεσκευασμένον, ἄριστα μὲν ὀμιλεῖν παντὶ τῷ θεῷ, ἄριστα δ' ἀνθρώποις, θεωρητικὸν ὁμοῦ καὶ πρακτικὸν ἄγαλμα θεῖον τὸν ἄνθρωπον κατασκευάζουσα, καὶ φιλόκαλον ἀπεργαζομένη δι' ἀγάπης· τὸ γὰρ καλὸν, ὡς ἐκεῖ σοφία θεωρητὸν καὶ νοητὸν, ἐνταῦθα σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη διὰ πίστεως πρακτὸν· ἐν σαρκὶ μελετήσαντες ἀγγελικὴν ὑπουργίαν, ὡσπερ ἐν τόπῳ διαφανεῖ καὶ ἀμιάντῳ τῷ σώματι τὸν νοῦν καθιερώσαντες.

ΛΕ'. Πρὸς δὲ Τατιανὸν (60), λέγοντα εὐκτικὸν εἶναι τὸ Γενηθήτω φῶς, λεκτέον· Εἰ τοίνυν εὐχόμενος ἤδη τὸν ὑπερκείμενον (61) Θεὸν, πῶς λέγει Ἐγὼ Θεός, καὶ πλὴν ἐμοῦ ἄλλος οὐδεὶς; εἶπομεν ὡς κολάσεις εἰσὶ βλασφημιῶν, φλυαρίας, ἀκολάστων ῥημάτων, λόγῳ (62) κολαζομένων καὶ παιδευομένων.

ΛΘ'. Ἐφασκεν δὲ καὶ διὰ τὰς τρίχας κολάζεσθαι καὶ τὸν κόσμον τὰς γυναῖκας ὑπὸ δυνάμεως τῆς ἐπὶ τούτοις τεταγμένης, ἢ καὶ τῷ Σαμφῶν δυνάμει παρεῖχε ταῖς θριξίν, ἧτις κολάζει τὰς διὰ κόσμου τριχῶν ἐπὶ πορνείαν ὀρμώσας.

Μ'. Καθάπερ ἀγαθοῦ ἀπορροία ἀγαθύνονται, οὕτως καὶ κακοῦνται. Καλὴ ἢ κρίσις τοῦ Θεοῦ, ἢ τε διάκρισις ἢ τῶν πιστῶν ἀπὸ τῶν ἀπίστων, ἢ τε πρόκρισις ὑπὲρ τοῦ μὴ μείζονι περιπεσεῖν κρίσει, ἢ τε κρίσις, παιδεύσεις οὐσα.

ΜΑ'. Ἡ Γραφή φησι τὰ βρέφη τὰ ἐκτεθέντα τριμελοῦχῳ παραδίδοσθαι ἀγγέλῳ, ὑφ' οὗ παιδεύεσθαι τε καὶ αὔξειν· καὶ ἔπονται, φησίν, ὡς οἱ ἑκατὸν ἐτῶν ἐνταῦθα πιστοὶ· οὐδὲ καὶ Πέτρος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φησί· Καὶ ἀστραπή πυρὸς πηδῶσα ἀπὸ τῶν βρεφῶν ἐκείνων, καὶ πλήσσουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γυναικῶν. Ἐπεὶ ὁ δίκαιος ὡς σπινθήρ διὰ καλάμης ἐκλάμπει, καὶ κρινεῖ ἔθνη.

ΜΒ'. Μετὰ ὀσίου ὀσιωθήσῃ. Κατὰ αἰνόν

• Gen. 1, 5. • Isa. XLIV, 6. • Jud. XVI, 13. ✂ P. 990 ED. POTTER. • Apoc. Petri Revelat. • Sap. III, 7. • Psal. XVII, 26.

(59) Προσαποπειρῶνται. Forte verius προαποπειρῶνται, prius experiuntur (seu tentant) volatus. SYLBURG.

(60) Τατιανόν. Conf. Gul. Cave Histor. litter., vol. II, p. 53, et testimonia de Tatiano in ejus edit. Oxon., p. 7.

trantur. Beati vero qui, ex somno hoc dementiaque excitati, ad lucem ac veritatem oculos convertant.

XXXVI. Pariter itaque oportet, eum qui discipulum obsequentem habere velit, et desiderio admista fide exercere, et apud se quotidie meditari, veritatem argumentorum expendendo. Et cum eamdem se recte tenere judicaverit, tunc nimirum ad quaestiones hisce vicinas descendere; quoniam et avium pulli pennas exercendo etiam in nido volatum experiantur.

XXXVII. Virtus enim gnostica, ubique bonum mansuetumque, et innoxium, et dolerum expertem, ac beatum paratumque, optime versari in omnibus quæ ad Deum, imo optime in his quæ ad homines atineant, simulacrum divinum, contemplatione simul et actione hominem excultum reddens, ac per charitatem honesti amatorem præstans. Bonum enim prout illic sapientia consideratur et intelligitur, sic etiam hic temperantia et justitia per fidem exercetur; functionem angelicam in carne meditantem, sicut in loco conspicuo et impolluto, in corpore mentem sacrificamus.

365 XXXVIII. Contra vero Tatianum, asserentem optantis esse scriptum illud *Fiat lux* ^a, dicendum est: Si igitur orationem ad Deum superiorem dirigat, quomodo dicit: *Ego Deus, et præter me non est alius ullus* ^b? Diximus blasphemiarum pœnas esse, verborum petulantium nugas, ratione punitorum atque castigatorum.

XXXIX. Insuper etiam asseruit mulieres propter crines ac mundum puniri, a virtute quæ rebus hisce præfecta fuerit, quæ crinibus Samsonis virtutem præbuit ^c; quæ etiam illas punit quæ per crinium ornatum in scortationem feruntur.

XL. Sicuti boni defluxione redduntur boni, sic et mali qualitate similiter imbuuntur. Bonum est Dei judicium: ac discrimen fideles inter et infideles, imo judicium illud quod prohibet ne in majus judicium quis incidat; illud demum judicium quod est emendatio.

XLI. Scriptura dicit, infantes projectos angelo tutori tradi erudiendos atque educandos. ✂ Et erunt, inquit, quasi centum annorum in hoc sæculo fideles. Quapropter etiam Petrus in Apocalypsi dicit: *Et fulgur ignis exsiliens ab infantibus illis, et mulierum oculos perstringens* ^d. Quippe justus in arundineto sicut scintilla ^e effulget, gentesque judicabit.

XLII. Cum sancto sanctus eris. ^f Uti nempe pro

(61) Εὐχόμενος ἤδη τὸν ὑπερκ. Nescio an verius εὐχόμενος ἧται τὸν ὑπερκ. precans, petebat a sup. SYLBURG.

(62) Λόγῳ. Ambiguum est λόγῳ an λόγων scripserit auctor. Id.

laudis suæ ratione, atque ex agnitione nostra, A Dens glorificetur; similiter ex hæreditatis jure. Sic quoque dictum illud, *vivit Dominus*, atque illud, *surrexit Dominus* ^a.

XLIII. *Populus quem non noveram, servivit mihi* ^b; per testamentum non noveram. *Filii alieni*, qui ea quæ alterius sunt, æmulati sunt.

XLIV. *Magnificans salutes regis ejus.* ^c Reges vocantur omnes fideles, in regnum translati, quique hæredes futuri sunt.

XLV. Malorum tolerantia, dulcedo quidem est melle major; non autem qua malorum tolerantia est, sed ratione fructus ejusmodi tolerantia. Quoniam itaque continens qui est, ab affectibus non est, prorsus immunis, utpote qui non absque labore a passionibus contineat. Cum vero insit habitus, B haud æmplius continens est, quod in uno habitu et Spiritu sancto homo nunc sit.

XLVI. Spiritus vocantur, quæ in anima passionibus sunt, non autem spiritus potentes, quippe tunc homo qui his esset obnoxius dæmonum legio foret, sed propter suggestionem. Eadem enim anima, mutatione quadam, alias atque alias qualitates dum recipiat, spiritus tunc recipere dicitur.

XLVII. Ratio a creatura discedere nos non jubet, sed uti nulla passionum pravitate cum illa una versaremur: cumque aliquid acciderit, ut moleste non feramus, nec contristemur, neque possidendi desiderio simus abrepti. Cum ab affectu rerum possessione, omnique libidine discedere jubeat C Providentia divina, in eos solos sermonem vertit, qui in carne versantur.

XLVIII. Illico Petrus in Apocalypsi dicit, infantes abortivos, conatus ac sortis esse melioris, hos angelo tutori tradi, ut scientiæ præceptis imbuti, habitationem nanciscantur meliorem, eadem nempe passi, quæ si in corpore versati fuissent, paterentur; reliqui vero, salutis tantum fient participes, quasi injuriam passi, misericordiam consecuti, ac manent sine cruciatu, præmii loco hoc quidem reportantes.

XLIX. Mulierum autem lac defluens ex uberibus ac concretum, inquit Petrus in ✠ Apocalypsi, bestias parvas ac carnivoras pariet, et in eas recurrentia, devorabunt; nimirum propter peccata D venisse pœnas erudiendo; ex peccatis nasci illas dicit, sicuti propter peccata venundatus est populus; quodque in Christum credere noluit, uti dicit Apostolus, a serpentibus mordebatur.

L. Dixit quidam senex, animal esse quod in

^a Luc. xxiv, 34. ^b Psal. xvii, 45. ^c Ibid. 51.

(63) *Κατὰ αἰῶνα σου.* A. legendum suspicatur, καθὰ εἰς αἰῶνας δεδόξασται: alludi enim ad locum qui est Sap. iii. In Flor. edit. corrupte scriptum κατὰ αἰωνόσω. SYLBURG.

(64) *Τῆς κτίσεως.* Aptius τῆς κτήσεως, acquisitione et possessione bonorum: itemque mox τὴν κτήσιν: ut declarant sequentia. Id.

σου (63), δεδόξασται τὸ ἕνομά σου, κατ' ἐπίγνωσιν ἡμῶν, δεξαζομένου τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν κληρονομίαν. Οὕτω καὶ τὸ Ζῆ Κύριος, καὶ τὸ Ἀνάστη Κύριος.

ΜΓ'. Λαὸς ὃν οὐκ ἔγνω, ἐδούλευσέ μοι: κατὰ διαθήκην οὐκ ἔγνω. Υἱοὶ ἀλλότριοι, τὰ τοῦ ἄλλου καὶ ἐζηλωκότες.

ΜΔ'. Μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ. Βασιλεῖς πάντες λέγονται οἱ πιστοὶ εἰς βασιλείαν κατὰ κληρονομίαν τε.

ΜΕ'. Ἡ μακροθυμία γλυκύτης ἐστὶν ὑπὲρ τὸ μέλι, οὐχ ὅτι ἐστὶ μακροθυμία, ἀλλὰ κατὰ τὸν καρπὸν τῆς μακροθυμίας. Ἐπεὶ οὖν ὁ ἐγκρατὴς ἐστὶν ἀπαθής, κρατῶν οὐκ ἀπόνως τῶν παθῶν: ὅταν δὲ ἕξις γένηται, οὐκ ἔτι ἐγκρατὴς, ἐν μιᾷ ἕξει καὶ ἀγίῳ Πνεύματι γενομένου τοῦ ἀνθρώπου.

ΜΓ'. Πνεύματα λέγεται τὰ πάθη τὰ ἐν τῇ ψυχῇ, οὐκ ἐξουσίας πνεύματα, ἐπεὶ ἐστὶ ἐμπαθὴς ἄνθρωπος λεγεὼν δαιμόνων: ἀλλὰ κατὰ τὴν προτροπὴν. Ἡ γὰρ αὐτὴ ψυχὴ, κατὰ μεταβολὰς ἄλλας καὶ ἄλλας ποιότητας κακίας ἀναδεχομένη, πνεύματα λέγεται ἀνειληφέναι.

ΜΖ'. Ὁ λόγος τῆς κτίσεως (64) ἀφίστασθαι οὐ κελεύει, ἀλλ' ἀπροσπαθῶς διοικεῖσθαι τὴν κτίσιν: ἐπισυμβάντος δὲ τινος, μὴ ἀγανακτεῖν, μηδὲ λυπεῖσθαι, μηδὲ ἐπιθυμεῖν κτήσασθαι: τῆς ἐν πάθει παρακτῆσεως ἀφίστασθαι κελεύει καὶ πάσης προσπαθείας, ἢ θεῖα Πρόνοια ἀναστρέφει ἐπὶ μόνους τοὺς ἐν σαρκί (65).

ΜΗ'. Αὐτίκα ὁ Πέτρος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει φησὶν, τὰ βρέφη ἐξαμβλωθέντα, τῆς ἀμείνονος ἐσόμενα πείρας (66), ταῦτα ἀγγέλιω τημελούχῳ παραδίδοσθαι, ἵνα, γνώσεως μεταλαβόντα, τῆς ἀμείνονος τύχῃ μόνῃς, παθόντα ἃ ἂν ἔπαθεν καὶ ἐν σώματι γεγόμενα: τὰ δ' ἕτερα μόνῃς τῆς σωτηρίας τεύξεται, ὡς ἰδικημένα ἐλεηθέντα, καὶ μένει ἄνευ κολάσεως, τοῦτο γέρας λαβόντα.

ΜΘ'. Τὸ δὲ γάλα τῶν γυναικῶν, ῥέον ἀπὸ τῶν μαστῶν καὶ πηγνύμενον, φησὶν ὁ Πέτρος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, γεννήσει θηρία λεπτὰ σαρκοφάγα, καὶ ἀνατρέχοντα εἰς αὐτάς, κατεσθίει, διὰ τὰς ἀμαρτίας γίνεσθαι τὰς κολάσεις διδάσκων. Ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν γεννησθαι αὐτάς φησιν, ὡς διὰ τὰς ἀμαρτίας ἐπράθη ὁ λαός: καὶ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὑπὸ τῶν ὕψων ἐδάκνοντο.

Ν'. Ἐλεγε πρεσβύτης ζῶον εἶναι τὸ κατὰ γαστρός:

✠ P. 991 ED. POTTER.

(65) Ἀναστρέφει ἐπὶ μόνους τοὺς ἐν σαρκί. Paulo melius ἀναστρ. ἐπι μένοντας ἐν σαρκί, adhuc commorantes in hac carne: ut ἀναστρέφει τῆς προσπαθείας per ellipsin præpositionis ἀπὸ dictum sit, ut alibi ἀνακαλεῖ. SYLBURG.

(66) Πείρας. Non male cum H. legemus μοίρας. Id.

εισιούσαν γὰρ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν μήτραν ἀπὸ τῆς A
καθάρσεως ἡύτρεπισμένην εἰς σύλληψιν, καὶ εἰσκρι-
θεῖσαν ὑπὸ τινος τῶν τῆ γενέσει ἐφεστώτων ἀγγέλων,
παραγινώσκοντος τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως, κινεῖν
πρὸς συνουσίαν τὴν γυναῖκα. Καταβληθέντος δὲ τοῦ
σπέρματος, ὡς εἰπεῖν, ἐξοικειοῦσθαι τὸ ἐν τῷ σπέρ-
ματι πνεῦμα, καὶ οὕτω συλλαμβάνεσθαι τῆ πλάσει.
Μαρτύριον ὠνόμασεν πᾶσιν, ὁπηνίκα ἂν εὐαγγελί-
ζονται οἱ ἄγγελοι τὰς στείρας, οἷον προεισκρίνουσι
τῆς συλλήψεως τὰς ψυχὰς· καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὸ βρέ-
φος ἐσκ' ῥησεν ὡς ἐμψυχον (67)· καὶ αἱ στείραι διὰ
τοῦτο εἰσι στείραι, ὡς ἂν μὴ εἰσκρινομένης τῆς τὴν
τοῦ σπέρματος καταβολῆν συναγούσης εἰς κατοχὴν
συλλήψεως καὶ γεννήσεως.

NA. Οἱ οὐρανοὶ (68) διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. Οἱ
οὐρανοὶ λέγονται πολλαχῶς, καὶ οἱ κατὰ διάστημα
καὶ περίοδον, καὶ οἱ κατὰ διαθήκην τῶν πρωτοκτί-
στων ἀγγέλων ἐνέργεια προσεχῆς (69)· κυριωτέραν
γὰρ παρουσίαν ἀγγέλων αἱ διαθήκαι ἐνήργησαν (70),
ἢ ἐπὶ Ἀδάμ, ἢ ἐπὶ Νῶε, ἢ ἐπὶ Ἀβραάμ, ἢ ἐπὶ Μωϋ-
σέως. Διὰ γὰρ τοῦ Κυρίου κινηθέντες πρωτόκτιστοι
ἄγγελοι, ἐνήργουν εἰς τοὺς προσεχεῖς τοῖς προφῆταις
ἀγγέλους, ἡγούμενοι δόξαν Θεοῦ, τὰς διαθήκας. Ἀλλὰ
καὶ τὰ κατὰ τὴν γῆν γενόμενα ὑπ' ἀγγέλων διὰ τῶν
πρωτοκτίστων ἀγγέλων ἐγένοντο εἰς δόξαν Θεοῦ.

NB. Καλοῦνται δὲ οὐρανοὶ κυρίως μὲν ὁ Κύριος,
ἔπειτα δὲ καὶ οἱ πρωτόκτιστοι, μεθ' οὓς καὶ οἱ ἅγιοι C
πρὸ νόμου ἄνθρωποι, ὡς οἱ πατριάρχαι καὶ Μωϋσῆς
καὶ οἱ προφῆται· εἶτα καὶ οἱ ἀπόστολοι. Πόησιν δὲ
χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. Στερέωμα
λέγει τὸν Θεὸν τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀμετάβλητον, ὡς καὶ
ἀλλαχῆ ὁ αὐτὸς Δαβὶδ, Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχὺς
μου. Κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου.
Τὴν πόησιν οὖν τῶν χειρῶν αὐτοῦ αὐτὸ τὸ στερέωμα
ἀναγγέλλει, τουτέστιν δείκνυσι καὶ φαίνει τὴν πόησιν
τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· ἀναγγέλλει γὰρ καὶ δείκνυσιν οὓς
ἐποίησεν.

NG. Ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐρεῦγεται ῥῆμα. Ὡς οἱ
οὐρανοὶ πολλαχῶς, οὕτως καὶ ἡ ἡμέρα. Ῥῆμα δὲ ὁ
Κύριος· καὶ ὁ αὐτὸς δὲ ἡμέρα πολλαχῆ εἴρηται. Καὶ
νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν. Ὁ διάβολος ἤδει D
ἐλευσόμενον τὸν Κύριον· εἰ δὲ Θεός (71) αὐτὸς εἶη,
οὐκ ἠπίστατο διὸ καὶ ἐπείραζεν αὐτὸν, ἵνα γνῶ εἰ
δυνατός ἐστιν. Ἐἴν (72) φησι, καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐ-
τοῦ εἰς καιρὸν, τουτέστιν ἀνεβάλλετο τὴν εὐρεσιν εἰς

^a Luc. i, 41. ^b Psal. xviii, 1. ^c Psal. xvii, 5.
^d Luc. iv, 13.

(67) Ἐμψυχον. Post hanc vocem in Flor. de-
fectus signum est, cum tamen structuræ nihil de-
sit. SYLBURG.

(68) Οἱ οὐρανοὶ. Enarratio est psalmi xviii, quæ
quantum huc quadret, judicent alii. Ib.

(69) Ἐνέργεια προσεχῆς. Etiam si legas ἐνέργεια
προσεχεῖς, parum lucis sententiæ accesserit. Ib.

(70) Ἐνήργησαν. Flor., ἐνεργήσθησαν, cor-
rupte. Ib.

ventre reperitur. Ingressam enim animam in ma-
tricem per emundationem ad fetum concipiendum
bene præparatam, atque ab angelorum aliquo qui
hominum generationi præsent infusam, qui et con-
ceptionis opportunitatem articulumque optime co-
gnoverit, movere ad mariti complexus mulierem :
semine vero commisto, ut ita loquar, spiritus qui
quidem in semine est, amice conjungitur, sicque
per formationem concipi. Omnibus rei hujusce
testimonium perhibuit, cum angelos iis, quæ ste-
riles sunt annuntiant, ante conceptionem infundere
animas. Et in Evangelio *exsultavit infans*^a, ut-
pote qui jam anima præditus esset. Hanc ob cau-
sam steriles sunt steriles, quasi non infundatur
anima, quæ semen conjectum colligat, ad concep-
tionis ac generationis detentionem rectam.

366 LI. *Cæli enarrant gloriam Dei*^b. Cæli di-
cuntur multis modis; qui scilicet per distantiam
ac periodum sunt, et qui per testamentum angelo-
rum primo creatorum virtus immediata. Quippe
angelorum præsentiam principalem testamenta
ceu fœdera sunt operata, in Adamo, in Noe, in
Abrahamo, in Moyse. Primæ enim creationis an-
geli a Domino moti, in angelos prophetis immediate
conjunctos, operati sunt, existimantes gloriam
Dei, nimirum testamenta ceu fœdera. Nam opera
quæ ab angelis in terra peracta sunt per creatio-
nis primæ angelos in Dei gloriam edita fuerunt.

LII. Cæli vero vocantur, præcipue quidem, Do-
minus; dein autem, qui primo fuerunt creati; post
hos et homines sancti ante legem, nempe patriar-
chæ, et Moyses, atque prophetæ; et dein quoque
apostoli. *Opus vero manuum ejus annuntiat firma-
mentum*. Firmamentum vocat Deum, qui a passiō-
ne immunis est ac immutabilis, sicuti et alio loco
idem ille David asserit: *Diligam te, Domine, virtus
mea: Dominus firmamentum meum ac refugium
meum*^c. Opus itaque manuum ejus ipsum firma-
mentum annuntiat; hoc est ostendit ac apparere
facit opus angelorum suorum. Annuntiat enim ac
ostendit, quos ille fecit.

LIII. *Dies diei eructat verbum*^d. Sicut cæli mul-
tipliciter dicuntur, sic etiam dies. ✕ Verbum au-
tem Dominus est, ac ipse sæpenumero dies nomi-
natus est. *Et nox nocti indicat scientiam*. Cognovit
diabolus Dominum venturum esse: an vero Deus
idem esset futurus, illum latuit. Quapropter ipsa
tentavit, ut cognosceret qualis illi potentia fuerit,
uti cum dicit: *Et recessit ab eo ad tempus*^e: hoc

^d Psal. xviii, 2. ✕ P. 992 ED. POTTER.

(71) Θεός. Hæc vox addita e Flor. edit. mar-
gine. SYLBURG.

(72) Ἐἴν. Pro ἐἴν structura postulat εἴα vel
εἴασε, *sivit*. Lucas cap. iv, dicit: Καὶ συντελέσας
πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι
καιροῦ. Sequentia vero, ἀνεβάλλετο τὴν εὐρεσιν εἰς
τὴν ἀνάστασιν, alludere videntur ad narrationem
quæ est in Evangelio secundum Nicodemum. Ib.

est differere cognitionem hanc ad resurrectionem usque. Quippe noverat illum esse Dominum, qui resurrecturus esset. Similiter etiam dæmones, quoniam Salomonem Dominum esse putarunt; ipso autem peccante, probe cognoverunt, non esse illum. *Nox nocti*; dæmones autem omnes norunt Dominum esse illum qui post passionem a morte resurrexit. Jam vero dicit etiam Enoch, transgressores angelos docuisse homines astronomiam, divinationem, reliquasque artes.

LIV. *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*: nempe nec dierum, neque noctium. *In omnem terram exivit sonus eorum*^a. Transtulit sermonem ad solos sanctos, quos etiam cælos vocavit atque dies.

LV. Stellæ, corpora spiritalia, quibus cum angelis præfectis est rerum administratio communis, non quidem generationis sunt ipsæ causæ, signa vero sunt eorum quæ fiunt, quæ futura sunt et quæ prius exstiterunt, in vertentibus cæli temperie anni tempestatibus; in frugum ubertate etiam et penuria; in pestibus ac febrium ardoribus; in homines vero nec per somnium virtutem suam exserunt astra; ast indicant tum ea quæ sunt, tum quæ futura, quæ etiam fuerunt.

LVI. *Et in sole posuit tabernaculum suum*^b. Hic loci hyperbaton est; sermo enim est de secundo adventu. Hunc itaque in modum quod ordine tam præpostero scriptum est, serie recta legendum est nobis. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exsultabit ut gigas currere viam suam: a summo cæli egressus ejus, nec est qui se abscondat a calore ejus*. Et dein: *In sole posuit tabernaculum suum*. Proinde dicunt quidem nonnulli, ipsum Salvatorem corpus suum in sole posuisse, ut Hermogenes. Corpus autem dicunt, alii quidem tabernaculum suum, alii Ecclesiam fidelium. Noster autem Pantænus dixit, indefinite voces prophetas efferre ✕ in pluribus, et præsentem pro futuro uti, et rursus præsentem tempore pro præterito. Quod et nunc ap-

^a Psal xviii, 4, 5. ^b Ibid. 6. ✕ P. 993 ED. POTTER.

(73) *Ἐνώχ*. Apocryphis plurimum delectatus Clemens, in quibus hic liber Enoch, Petri Revelatio, Prædicatio, etc., ex quibus proclive haurire, quæ sanæ doctrinæ adversantur; aut certe nescio quo genio, ac velut ostentandæ eruditionis fumo quodam sic promere, et chartis oblinere, vel etiam docendo obtrudere; quod magistrorum Κατηγήσεως Alexandriæ vitium non leve videtur, ad quod forte cogeret ipsa gentis indoles, et quod nisi his instructi mercibus, omnique τῆ ἐξω sapientia (seculari scilicet ut Græcanica), quantum decebat apud auditores, fidem non obtinebant. COMBER. — Vide hunc Enoch de angelis librum partim editum in *Animadvert. Scal. ad Eusebium*. Conf Clementis *Strom.* i, p. 556, not. 7; item *Recognitiones Clementis* lib. iv, c. 26, et Clementina homil. 8, c. 42, et seq.

(74) *Σημάλνει*. Homeri locus est *Iliad.* A. SYLBURG.

(75) *τὴν θέρμην αὐτοῦ*. Vulg. Bib. psalmo xviii, τῆς θερμῆς αὐτοῦ, genit. casu. A. lb.

(76) *Πανταῖνος* ἔσ. Meminit hic Pantæni, quod

τὴν ἀνάστασιν. Ἦδει γὰρ τοῦτον εἶναι τὸν Κύριον τὸν ἀναστησόμενον. Ὁμοίως καὶ οἱ δαίμονες ἐπεὶ καὶ Σολομῶνα ὑπώπτευσαν εἶναι τὸν Κύριον· ἔγνωσαν δὲ μὴ εἶναι, ἀμαρτόντος αὐτοῦ. *Νύξ νυκτί*· πάντες οἱ δαίμονες ἔγνωσαν ὅτι Κύριος ἦν ὁ ἀναστὰς μετὰ τὸ πάθος. Ἦδη δὲ καὶ Ἐνώχ (73) φησιν, τοὺς παραβάντας ἀγγέλους διδάξαι τοὺς ἀνθρώπους ἀστρονομίαν καὶ μαντικὴν, καὶ τὰς ἄλλας τέχνας.

ΝΔ'. Οὐκ εἰσι λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν· οὔτε τῶν ἡμερῶν οὔτε τῶν νυκτῶν. *Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φόβος αὐτῶν*. Μετήνεγκε τὸν λόγον ἐπὶ μόνους τοὺς ἀγίους, οὓς οὐρανοὺς τε εἶρηκεν καὶ ἡμέρας.

NE'. Οἱ ἀστέρες, σώματα πνευματικὰ, κεκοινωνηκότα ἀγγέλοις ἐφεστῶσι διοικούμενα, οὐκ αἷτια γενέσεως, σημαντικὰ δὲ τῶν γινομένων τε καὶ ἐσομένων καὶ γενομένων, ἐπὶ τε τροπῶν ἀέρων, ἐπὶ τε εὐφορίας καὶ ἀκαρπίας, ἐπὶ τε λοιμῶν καὶ φλογμῶν, ἐπὶ τε τῶν ἀνθρώπων. Οὐτ' ὄναρ τὰς ἐνεργείας ποιεῖ τὰ ἄστρα· σημαίνει (74) δὲ τὰ τ' ἐόντα, τὰ τ' ἐσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

ΝΖ'. Καὶ ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ὑπερβατόν ἐστι· περὶ γὰρ τῆς παρουσίας τῆς δευτέρας ὁ λόγος. Οὕτως οὖν ἀναγνωστέον τὸ ὑπερβατόν κατὰ ἀκολουθίαν. Καὶ αὐτός, ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ, ἀγαλλιᾷσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ. Ἀπ' ἀκροῦ τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἐξοδος· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τὴν θέρμην αὐτοῦ (75). Καὶ τότε· *Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ*. Ἐνιοὶ μὲν οὖν φασὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ἡλίῳ αὐτὸν ἀποτίθεσθαι, ὡς Ἑρμογένης· σῶμα δὲ λέγουσιν οἱ μὲν τὸ σκῆνος αὐτοῦ, οἱ δὲ τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν· ὁ Πανταῖνος δὲ (76) ἡμῶν ἔλεγεν, ἀορίστως τὴν προφητείαν ἐκφέρειν τὰς λέξεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ μέλλοντος (77) χρῆσθαι χρόνῳ, καὶ

de illo advertit Eusebius, l. vi, c. 13, ejusque sententias aliquas affert: quanquam non præceptorem aut magistrum vocat, sed solum Pantænum ἡμῶν, nostrum, sive Alexandrinum perinde velit, sive etiam hominem ecclesiasticum, quem Hermogeni opponat, qui forte ἀπὸ τῶν αἰρέσεων fuerit. Quid si ipse Hermogenes, cujus Paulus meminit II Tim. i, 16, qui sic ab eo (sanaque adeo doctrina) aversus sit, cum eum Jacobus prius ex mago convertisset: haud dissimilis Simoni aut Elymæ, cujus sententias Dionysius refellit. Longe distant, quod Pantænum, suum Clemens dicat, et quod suum magistrum, sive Eusebius τὴν διδασκάλου vocem addidit, sive qui fecit ἐκλογὰς sustulit: sic levi lapsu nutat veritas, nec ubique Eusebium auctores assecutum, aut satis expressisse dicta illorum ac sensa, in Irenæo, Tertull., etc., observavit, qui sic strenue in eo nuper laboravit. Ben. Valensius. COMBER.

(77) Ἀρτὶ τοῦ μ. Flor., ἐν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος. SYLBURG.

πάλιν τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ τοῦ παρωχηκότος· ὁ καὶ νῦν φαίνεται. Τὸ γὰρ ἔθετο καὶ ἐπὶ τοῦ παρωχηκότος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσομένου τάσσεται. Ἐπὶ μὲν τοῦ ἐσομένου, ὅτι, πληρωθείσης ταύτης τῆς κατὰ τὴν παρουσίαν κατάστασιν (78) περιόδου, ὁ Κύριος ἐλεύσεται, καὶ τοὺς δικαίους, τοὺς πιστοὺς, οἷς ἐπαναπαύεται καθάπερ σκηνῇ (ἐν γὰρ σῶμα οἱ πάντες, ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ δικαιοσύνην ἐλόμενοι) εἰς τὴν αὐτὴν ἐνότητα ἀποκαταστησόμενος (79)· ἀλλ' οἱ μὲν ὡς κεφαλὴ, οἱ δὲ ὡς ὀφθαλμοί, οἱ δὲ ὡς ὦτα, οἱ δὲ ὡς χεῖρες, οἱ δὲ ὡς στήθη, οἱ δὲ ὡς πόδες, ἐν ἡλίῳ τεθήσονται φωτεινοί. Λάμψατε ὡς ὁ ἥλιος· ἢ ἐν ἡλίῳ, ἐπεὶ ἀρχοντικὸς ἄγγελος ἐν ἡλίῳ· εἰς ἀρχὴν γὰρ ἡμερῶν τέτακται, καθάπερ ἡ σελήνη εἰς τὸ ἄρχεῖν νυκτός· Ἡμέραι δὲ ἄγγελοι ἐκλήθησαν. Μετὰ τῶν μεθ' ἡλίου (80) ἀγγέλων, φησί, ταγήσονται ἐν, ὡσπερ κεφαλὴ σώματος ὄντος ἐνδὲς ὁ ἥλιος ἐπόμενοι ποτε κατὰ τινα· περὶ δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχοντες ἡμερῶν, ὡς ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ἐπὶ τὸ μείζον, ἐφ' ᾧ μετῆλθεν πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ· καὶ πάλιν ἐπαναθησόμενοι κατὰ προκοπὴν ἀφίκονται (81) ἐπὶ τὴν πρώτην μονήν, κατὰ τὸν παρωχηκότα ἔθετο· τοὺς τε πρωτοκτίστους ἀγγέλους εἰς τὸ μηκέτι κατὰ τὴν πρόνοιαν τῷ ὠρισμένῳ λειτουργεῖν, ἀλλ' ἵνα ἐν ἀναπαύσει, καὶ πρὸς μόνῃ τῇ θεωρίᾳ τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ προσεχέστεροι τούτοις προκόψουσιν εἰς τὴν ἐκεῖνοι ἀπολελοιπίσαι τάξιν· καὶ οὕτως οἱ ὑποβεβηκότες ἀναλόγως.

NZ'. Εἰσὶν οὖν κατὰ τὸν Ἀπόστολον οἱ ἐν τῇ ἀκρῇ ἀποκαταστάσει πρωτόκτιστοι· θρόνοι δὲ ἂν εἴεν, καίτοι δυνάμεις ὄντες οἱ πρωτόκτιστοι διὰ τὸ ἀναπαύεσθαι ἐν αὐτοῖς τὸν Θεόν, ὡς καὶ ἐν τοῖς πιστεύουσιν. Ἐκαστος γὰρ, κατὰ τὴν ἰδίαν προκοπὴν, οἰκείαν ἔχει τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν· ἐφ' ἣ γνῶσει ἀναπαύεται ὁ Θεός, αἰδίων γενομένων διὰ τῆς γνώσεως τῶν ἐγνωκότων. Καὶ μήτι τὸ, Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ, οὕτως ἐξακούεται· Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο, τουτέστιν, ἐν τῷ Θεῷ τῷ πλησίον Θεός, ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ *Ἡλ*, *Ἡλ* (82), ἀντὶ τοῦ, *Θεέ μου*, *Θεέ μου*. Καὶ τὸ ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ἐνόματος ὀνομαζομένου, οἱ τελειωθέντες εἰσὶν ἐξ ἀνθρώπων, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, εἰς τὴν πρωτόκτιστον τῶν ἀγγέλων φύσιν. Οἱ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀγγέλους μεταστάντες χίλια ἔτη μαθητεύονται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, εἰς τελειότητα ἀποκαθιστάμενοι· εἶτα οἱ μὲν διδά-

A paret. Quippe illud, *posuit*, pro præterito et futuro ponitur. Pro futuro quidem, quod, periodo status hujusce præsentis impleta, veniet Dominus, ac justos, nempe fideles, in quibus quasi in tabernaculo conquiescit (unum enim corpus omnes sunt, ex eodem genere, qui fidem eandem ac justitiam receperint), in eandem unitatem restitutus. At hi quidem ut caput, illi vero ut oculi, hi quidem ut aures, illi vero ut manus, hi denique uti pectora, illi vero ut pedes, in sole collocabuntur lucidi. *Lucete ut sol* ^a, vel in sole; quoniam angelus princeps in sole est. *Diebus enim uti præsit*, collocatus est sicuti *luna ut nocti præsit* ^b. Dies autem, angeli, vocati sunt. Cum solis angelis, inquit, ordine pari una sedem obtinebunt, unum, ut caput, corpore uno existente, sol et ipsi ratione quadam tandem aliquando futuri sint. Dierum autem et ipsi præsidēs, sicut ille qui in sole sedem habet, ad id quod majus est, quo et ipse prior in eodem commigraverit; ac rursum ascendentes ad stationem priorem revertunt, respectu præteriti *posuit*; utpote primæ creationis angeli, non amplius per providentiam ministerio definito sint occupati, sed ut in requie, in perseverantia, atque assidua Dei contemplatione maneat. Qui vero his immediatiores sunt, ad eum nempe ordinem proficiunt, quem ipsi reliquerunt; sic etiam ratione pari, qui sunt inferiores.

367 LVII. Sunt itaque, secundum Apostolum, creationis primæ angeli, qui in summa arce collocati sunt; hi vero throni sint; quamvis virtutes sunt primo creati, quippe in iis quiescit Deus, sicuti etiam in fidelibus. Unusquisque enim secundum profectum proprium, propriam etiam de Deo scientiam habet; in qua quidem scientia conquiescit Deus, ac illi æternitatem consecuti sunt, propter scientiam, qua sunt præditi. Et, an comma: *In sole posuit tabernaculum suum*, sic sit intelligendum: *In sole posuit*, hoc est in Deo qui est proximus Deus; sicut est in Evangelio: *Eli, Eli* ^c, pro eo nimirum, *Deus meus, Deus meus*. Insuper hoc, ✕ *Super omnem principatum, et potestatem, ac virtutem, et omne nomen quod nominatur*, hi sunt, qui ex hominibus angeli et archangeli perfecte constituti, uti demum naturam creationis primæ angelorum consequantur. Quippe qui ex hominum in au-

^a Matth. xiii, 43. ^b Gen. i, 18. ^c Matth. xxvii, 46. ✕ P. 994 ED. POTTER.

(78) *Παρουσίαν κατάστασιν*. Corrupte utrobique. SYLBURG. — Legendum videtur *παρουσίαν κατάστασιν*. Paulo ante Sylburgio visum est legi debere ordine inverso, τῷ παρωχηκότι ἀντὶ τοῦ ἐνεστῶτος· id certe innuunt sequentia.

(79) *Ἀποκαταστησόμενος*. Flor, ἀποκαταστησόμενοι. Quæ lectio non male congruit. Nostræ scripturæ, singulari numero, coherrentia hæc est, cum præcedentibus, Ὁ Κύριος ἐλεύσεται, καὶ (i.e. etiam) τοὺς δικαίους, τοὺς πιστοὺς (sequentia enim sunt parenthesis), εἰς τὴν αὐτὴν ἐνότητα ἀποκαταστησόμενος. Forsan etiam sequentia sic legenda: Ἀλλ' οἱ μὲν ὡς κεφαλὴ, οἱ δὲ ὡς μέλη. Καὶ τούτων οἱ μὲν ὡς ὄφθ. SYLBURG.

(80) *Μεθ' ἡλίου*. Forte καθ' ἡλίου, vel ἐφ' ἡλίου, *in sole*; ut paulo infra. Sequentia sic interpretabuntur paulo melius: ταγήσονται ἐν, ὡσπερ κεφαλὴ σώματος, ὄντος ἐνδὲς, ὁ ἥλιος, ἐπόμενοι ποτε κατὰ τινα περίοδον καὶ αὐτοὶ ἄρχοντες ἡμερῶν. SYLBURG.

(81) *Ἀφίκονται*. Non minus aptum fut. tempus ἀφίξονται. Id.

(82) *Ἡλ*, Quasi quidem ἐν τῷ Ἡλί. Hebraico ἦν, quod solem significaret. SELB. Mira Hebraici sermonis inscitia, illa τοῦ ἡλίου, et Ἡλί evangelici conjugatio: ut et quod Romani milites, illa voce Eliam appellasse Dominum in cruce putaverant. COMBEF.

geiorum statum transeunt, sub angelorum institutione, mille annos erudiuntur, ad perfectionem quidem reversi ac determinati. Dein, qui docendi munus in se susceperunt, in potestatem archangelicam transeunt: qui vero discendi partes perfece-
runt, illos rursus, qui ex hominibus ad angelos transeunt, erudiendos suscipiunt; sic postea perio-

LVIII. *Lex Domini immaculata convertens animas*^a. *Lex ac Verbum*, ipse Salvator dicitur, prout asserit Petrus in *Prædicatione*; imo propheta: *De Sion exhibit lex, et Verbum Domini de Jerusalem*^b.

LIX. *Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis*. Testamentum Domini verum, sapientiam præstans parvulis; his nimirum qui ab omni malitia sunt immunes; tum apostolis, dein et nobis. Insuper et ipsum Domini testimonium, quo post passionem a mortuis resurrexit, illud ipsum revera verum cum esset, ad firmitatem fidei Ecclesiam adduxit.

LX. *Timor Domini castus, permanens in sæculum sæculi*. Illos qui a timore ad fidem conversi sunt ac justitiam, in sæculum permanere asserit. *Judicia Domini vera*, firma, immobiliaque, quæ mercedem justam concedunt, et quæ in unitatem fidei justos constituunt. Quippe hoc indicat, quod dicitur: *Justificata in semetipsa*^c. *Super aurum ac lapidem pretiosum* hujusmodi sunt desideria^d.

LXI. *Etenim servus tuus custodit ea*^e. Nempe haud quia servus sicuti David: sed populus omnis qui tandem salutis particeps futurus sit, ex obedientia mandatis præstita, Dei servus vocatus est.

LXII. *Ab occultis meis munda me*^f. Nempe a cogitationibus extra rationem rectam, ac defectibus. Quippe hæc a justo prorsus aliena esse affirmat.

LXIII. *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero*^g. Perinde quasi dixisset ille, Si mei non dominati fuerint, qui me persequuntur sicuti Dominum, non ero immaculatus. Haud enim in martyrum album defertur quis, ni persecutionem passus fuerit: neque justus apparet quis, ni injuriam passus, injuriam ipse parem haud retulerit: nec demum tolerans malorum. . . . .

✕ P. 995 ED. POTTER. ^a Psal. xviii, 8. ^b Joan. ii, 3. ^c Psal. xviii, 10. ^d Ibid. 12. ^e Psal. cxiii, 16. ^f Psal. xviii, 13. ^g Ibid. 14.

(83) *Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἄμωμος*. Vulg. Bibl. psalmo xviii: *Ὁ νόμος Κυρίου ἄμωμος*. SYLBURG.

(84) *Τοῦτο... Δεδικαιωμένα*. Hæc parenthesi includenda sunt.

(85) *Δοῦλος οἶον Δαβὶδ*. Forte *δοῦλος ἦν ὁ Δαβὶδ, servus erat David*. Qui mox sequitur locus e Petri concione, citatus etiam supra, p. 168 et 154. SYLBURG.

(86) *Ἀνεξίκακος*. In excerptis Augustanis itidem manca est hujus xviii psalmi enarratio. Sequi-

Α ξαντες μετατίθενται εἰς ἀρχαγγελικὴν ἐξουσίαν· οἱ μαθόντες δὲ τοὺς ἐξ ἀνθρώπων αὐθις μεθισταμένους εἰς ἀγγέλους μαθητεύουσιν· ἔπειτα οὕτως περιόδους ῥηταῖς ἀποκαθίστανται τῇ οἰκείᾳ τοῦ σώματος ἀγγελολοθεσίᾳ.

transeunt, erudiendos suscipiunt; sic postea perio-

NH'. *Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἄμωμος* (83), *ἐπιστρέφων ψυχὰς*. *Νόμος καὶ Λόγος*, αὐτὸς ὁ Σωτὴρ λέγεται, ὡς Πέτρος ἐν *Κηρύγματι*: *καὶ ὁ προφήτης*: *Ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ Λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ*.

NΘ'. *Ἡ μαρτυρία Κυρίου πιστὴ, σοφίζουσα νήπια*: ἡ Διαθήκη Κυρίου ἀληθῆς, σοφίζουσα νηπίους, τοὺς ἀκάκους, τοὺς τε ἀποστόλους, ἔπειτα καὶ ἡμᾶς. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου μαρτυρία καθ' ἣν παθῶν ἀνέστη, ἀληθῆς γενομένη κατὰ τὸ ἔργον αὐτὸ, εἰς βεβαίωσιν πίστεως ἤγαγε τὴν Ἐκκλησίαν.

Ξ'. *Ὁ φόβος Κυρίου ἀγνός, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος*. Τοὺς ἐκ φόβου εἰς πίστιν ἐπιστραφέντας καὶ δικαιοσύνην, εἰς αἰῶνα παραμένειν λέγει. *Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, βέβαια καὶ ἀμετακίνητα, κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικά, καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως ἀποκαθιστάντα τοὺς δικαίους*: τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ, *Δεδικαιωμένα* (84) *ἐπὶ τὸ αὐτό*. Αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθου τιμίον.

ΞΑ'. *Καὶ γὰρ ὁ δοῦλος σου φυλάσσει αὐτά*: οὐχ ὅτι δοῦλος οἶον Δαβὶδ (85), ἀλλὰ πᾶς ὁ λαὸς ὁ σωζόμενος δοῦλος Θεοῦ, δι' ὑπακοὴν ἐντολῆς κεκλημένος.

ΞΒ'. *Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με*: τῶν ἐννοιῶν τῶν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τῶν ἐγκαταλειμμάτων. Ταῦτα γὰρ ἀλλότρια λέγει δικαίου.

ΞΓ'. *Ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι*: ἐπίσης τῶ, *Ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσωσιν οἱ διώκοντές με ὡς περ τὸν Κύριον, οὐκ ἔσομαι ἄμωμος*: οὐ γὰρ μάρτυς γίνεται τις, ἐὰν μὴ διωχθῇ: οὐδὲ δίκαιος φαίνεται, ἐὰν, μὴ ἀδικηθεῖς, μὴ ἀνταδικήσῃ: οὐδὲ μὴν ἀνεξίκακος (86). . . . .

D tur in eisdem excerptis fragmentum psalmi xix, hoc videlicet, ut H. notavit; Κύριε, σῶσον τὸν βασιλέα, τουτέστι τὸν εἰς βασιλέα κεχρισμένον λαόν. Οὐ γὰρ μόνον τὸν Δαβὶδ. Διὸ καὶ ἐπάγει· Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν, ἐν ᾗ ἂν ἡμέρα ἐπικαλεσώμεθά σε. Τὸ ἀναβῆναι ἐπὶ τὴν καρδίαν τὸ καλὸν ὑπὸ τῆς Γραφῆς λέγεται, καὶ τὸ νικῆσαι τὴν καλὴν βουλήν. Quæ an digna sint Clemente penes acutiores esto judicium. SYLBURG.